

ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC

SPOMEN - OBILJEŽJE

na mjestu nekadašnje

ŽIDOVSKE SINAGOGE
U ČAKOVCU

Židovska općina Čakovec

S P O M E N - O B I L J E Ž J E

na mjestu nekadašnje

ŽIDOVSKÉ SINAGOGE

U ČAKOVČU

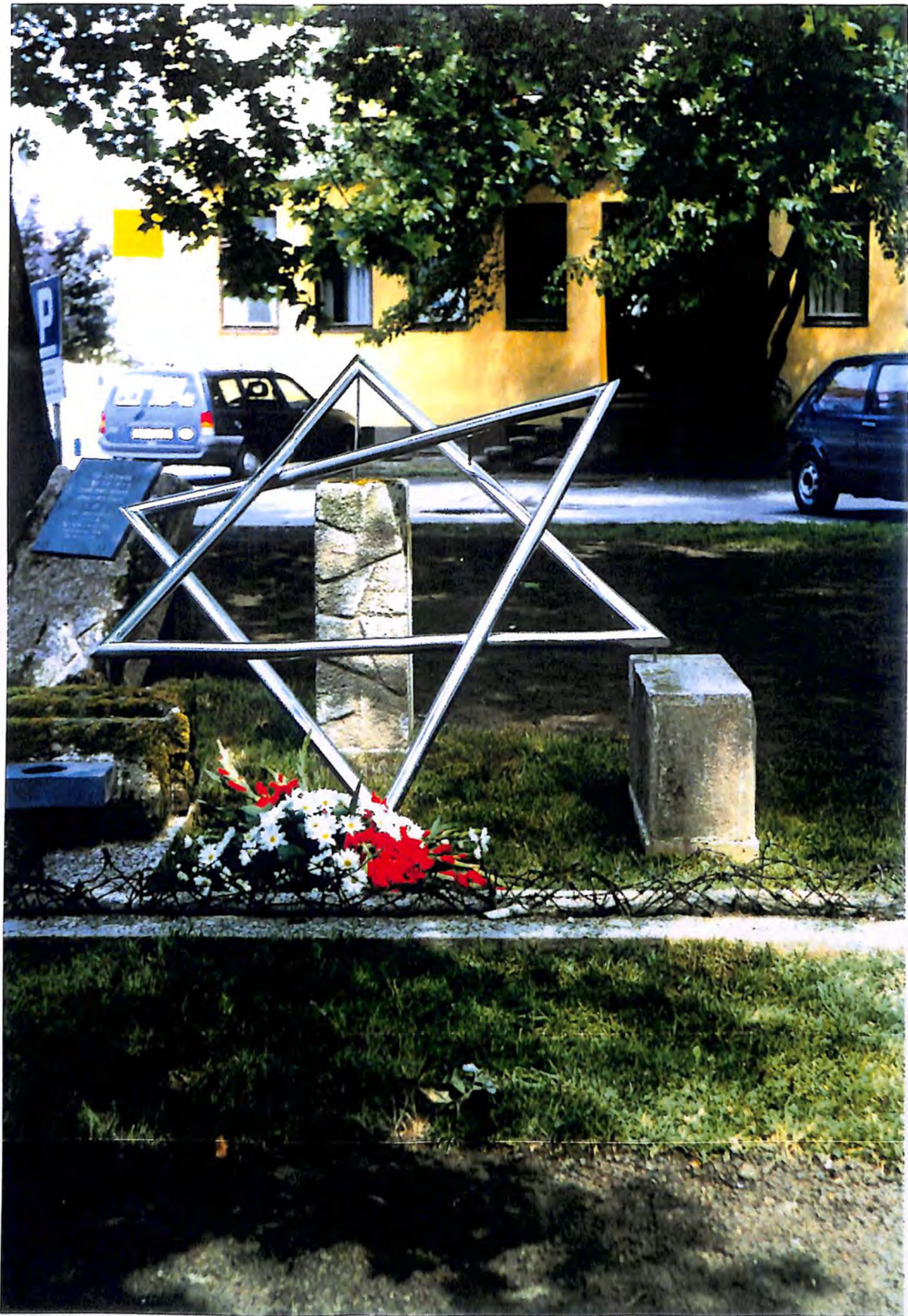
25. svibnja 1997.

SADRŽAJ

1. Predgovor predsjednika Židovske općine Čakovec prim.dr.sc. Đorđa Pala.
2. Spomen-obilježje u Parku Rudolfa Kropеka na mjestu nekadašnje sinagoge. Autor d.i.a. Tibor Horvat. Snimio "Fotokolor Vidović".
3. Isto - detalji. Snimio "Fotokolor Vidović"
4. Mjesto spomen-obilježja u gradu. Turistička karta Čakovca.
5. Najstariji i jedini poznati dokument iz vremena gradnje sinagoge, pisan hebrejskim jezikom i pismom 1836. god. Matični ured Čakovec.
6. Mjesto sinagoge i židovskog groblja na planu Čakovca iz 1856. god. Zemljišno-knjižni odjel Županijskog suda u Čakovcu.
7. Mjesto sinagoge i židovskog groblja na skici iz 1905. god. Zrinyi, Károl. "Csaktornya Monografiája", Čakovec, 1905. god.
8. Sinagoga na razglednici oko 1900. god. (desno, iza manjeg drveta). Muzej Međimurja Čakovec.
9. Kralj. Međimurec, Ladislav: "Izraelska (!) bogomolja", iz mape "Čakovec", 1926. god. Akvatinta i hladna igla. - Kučar Priska: "Ladislav Kralj Međimurec", Čakovec, 1989.
10. Sinagoga na privatnoj snimci (u pozadini). Muzej Međimurja Čakovec.
11. Unutrašnjost sinagoge. Zrinyi, n.dj.
12. Unutrašnjost sinagoge u vrijeme devastacije 1944. god. Grünwald, Tibor "Povijest i propast Jevrejske Vjeroispovjedne općine Čakovec", Tel-Aviv, 1977.
13. Isto.
14. Isto.
15. Pismo kojim je predsjednik Židovske općine Čakovec prim.dr.sc. Đorđe Pal pokrenuo postupak za postavljanje spomen-obilježja.
16. Prve skice d.i.a. Tibora Horvata iz Čakovca za spomen-obilježje. Prosinac 1996.
17. Isto.
18. Prva vijest o suglasnosti Gradskog poglavarstva Čakovec za postavljanje spomen-obilježja. "Međimurje", županijske novine, Čakovec, 12. veljače 1997.
19. Zaključak Gradskog poglavarstva o načelnoj suglasnosti za postavu spomen-obilježja. 19. veljače 1997.
20. Pismo predsjednika Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj i predsjednika Židovske općine Zagreb prof.dr. Ognjena Krausa županu Međimurske županije Marijanu Ramušćaku. 21. veljače 1997.
21. Pismo Židovske općine Zagreb gradonačelnici Čakovca Mariji Ružić. 1. travnja 1997.

22. Pismo Židovske općine Zagreb županu Međimurske županije Marijanu Ramušćaku. 1. travnja 1997.
- 23-26. Lokacijska dozvola Ureda za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša Međimurske županije za postavu spomen-obilježja. 11. travnja 1997.
- 27-40. Građevna dozvola Ureda za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša Međimurske županije za postavu spomen-obilježja. 14. travnja 1997.
41. Pismo Židovske općine Zagreb prim.dr.sc. Đorđu Palu. 24. travnja 1997.
42. Hebrejski tekst za ploču na spomen-obilježju, dobiven od Židovske općine Zagreb. U izvedbi stilizirana slova zamijenjena su izvornim oblicima, a godine su označene prema židovskom kalendaru.
43. Pozivnica za komemoraciju žrtava holokausta i otkrivanje spomen-obilježja 25. svibnja 1997. Prema ideji d.i.a. Tibora Horvata izvedba "Knjigoplastika" Čakovec.
44. Spomenik žrtvama holokausta na židovskom groblju u Čakovcu. Terakota Luje Bezeredija.
45. Oznaka nekadašnje mrtvačnice na židovskom groblju u Čakovcu. Granitna ploča u razini zemlje.
46. Najava komemoracije i otkrivanja spomen-obilježja. "Međimurje", 21. svibnja 1997.
47. Isto. "Međimurske novine", Hrvatski informativni tjednik, 23. svibnja 1997.
48. Govornici na komemoraciji žrtava holokausta 25. svibnja 1997. S lijeva: predmolitelj Vlado Hur, predsjednik Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj prof.dr. Ognjen Kraus i predsjednik Židovske općine Čakovec prim.dr.sc. Đorđe Pal. U pozadini grobnica sa spomenikom žrtvama holokausta prikazanim pod br. 44. Snimio Vladimir Kapun.
49. Komemoracija žrtvama holokausta na židovskom groblju 25. svibnja 1997. Snimio Vladimir Kapun.
50. Govor predsjednika Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj i Židovske općine Zagreb prof.dr. Ognjana Krausa na komemoraciji žrtvama holokausta, održanom u Čakovcu, 25. svibnja 1997.
51. Govornici na otkrivanju spomen-obilježja na mjestu nekadašnje sinagoge u Čakovcu 25. svibnja 1997. S lijeva: Vladimir Kapun, prof.dr. Ognjen Kraus i prim.dr.sc. Đorđe Pal te gradonačelnik Čakovca dipl.inž. Aleksandar Makovec. Snimio Bojan Damiš.
52. Prizor s otkrivanja spomen-obilježja 25. svibnja 1997. Snimio Bojan Damiš.
53. Govor međimurskog župana Marijana Ramušćaka prigodom otkrivanja spomen-obilježja 25. svibnja 1997.
- 54-56. Govor Vladimira Kapuna prigodom otvaranja spomen-obilježja 25. svibnja 1997.

57. Govor predsjednika Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj i predsjednika Židovske općine u Zagrebu prof.dr. Ognjena Krausa prigodom otkrivanja spomen-obilježja 25. svibnja 1997.
58. Govor predsjednika Židovske općine u Čakovcu prim.dr.šc. Đorđe Pala prigodom otkrivanja spomen-obilježja 25. svibnja 1997.
59. Izvješće o otkrivanju spomen-obilježja na mjestu nekadašnje sinagoge u Čakovcu. "Vjesnik", Zagreb, 26. svibnja 1997.
60. Isto. "Večernji list", Zagreb, 26. svibnja 1997.
61. Isto. "Večernje list" Zagreb, 27. svibnja 1997.
62. Isto. "Međimurje", Čakovec, 28. svibnja 1997.
63. Isto. "IKA", Zagreb, 29. svibnja 1997.
64. Isto. "Međimurske novine", Čakovec, 30. svibnja 1997.
65. Isto. Rukopis za "Ha-kol", Zagreb.
66. Pismo Židovske općine Čakovec Međimurskoj županiji i županu Marijanu Ramušćaku. 29. svibnja 1997.
67. Isto d.i.a. Tiboru Horvatu. 29. svibnja 1997.
68. Pismo Židovske općine Zagreb međimurskom županu Marijanu Ramušćaku. 29. svibnja 1997.
69. Isto d.i.a. Tiboru Horvatu. 29. svibnja 1997.
70. Isto Vladimiru Kapunu. 29. svibnja 1997.
- 71-79. Serija od osam članaka Vladimira Kapuna i prim.dr.sc. Đorđa Pala pod naslovom "Davidova zvijezda u Čakovcu" o prošlosti židovske zajednice u Čakovcu i Međimurju. "Međimurje", 16. travnja - 4. lipnja 1997.

Na ovogodišnji dan redovite komemoracije žrtava židovskog holokausta iz Međimurja, 25. svibnja 1997., u Čakovcu je otkriveno spomen-obilježje na mjestu gdje je židovska sinagoga stajala od 1836. do 1944. godine, kad je u okviru općeg europskog holokausta bila barbarski srušena. Time je ujedno obilježeno i dva stoljeća dugo postojanje židovske zajednice u ovom gradu i kraju, koju pisani dokumenti spominju već u posljednjim desetljećima XVIII. stoljeća.

Spomen-obilježje je postavljeno na prijedlog Židovske općine Čakovec i njena predsjednika dr. sci. dr. Đorđa Pala, uz suglasnost Poglavarstva grada Čakovca i Županije međimurske, uz osobno zalaganje župana Marijana Ramušćaka i prema arhitektonskom i tehničkom rješenju dipl. inž. arh. Tibora Horvata iz Čakovca. Posebno treba spomenuti donatorske i sponzorske doprinose Županije i inž. Horvata, bez kojih ne bi bilo moguće niti postaviti to spomen-obilježje niti održati svečanost njegova otkrivanja kakva je bila održana.

Ovim kompletom spisa, pisama, tekstova i ostaloga - sve u kseroks-kopijama - Židovska općina Čakovec želi i namjerava sačuvati dokumentaciju o tom činu i događaju, izraziti svoje priznanje svima koji su bilo što i na koji god način pridonijeli da se spomen-obilježje postavi i svečano otkrije te unaprijed izreći svoju zahvalnost svima koji će ubuduće u njemu gledati dokaz dvjestogodišnje nazočnosti židovske zajednice u ovom gradu i kraju.

Židovska općina Čakovec očekuje i nada se da će taj komplet biti tako i primljen od svih kojima on dođe u ruke i na tome im zahvaljuje uz iskreni "Šalom !".

Židovska općina Čakovec
Predsjednik
Dr. Đorđe Pal

Čakovec, lipnja 1997.

 Mjesto spomen-obilježja

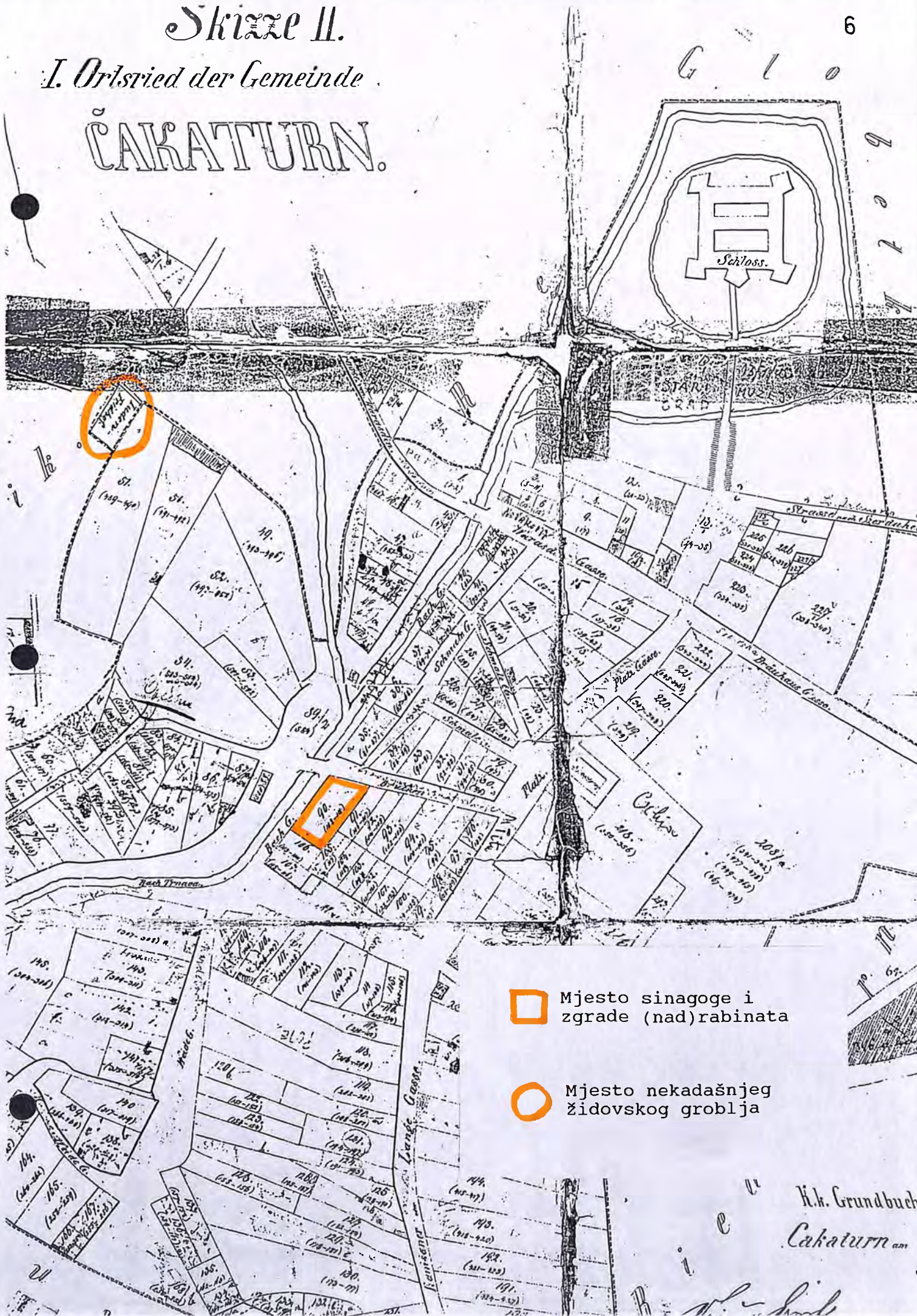
 Mjesto nekadašnjeg židovskog groblja

Skizze II.

I. Ortsried der Gemeinde

ČAKATURN.

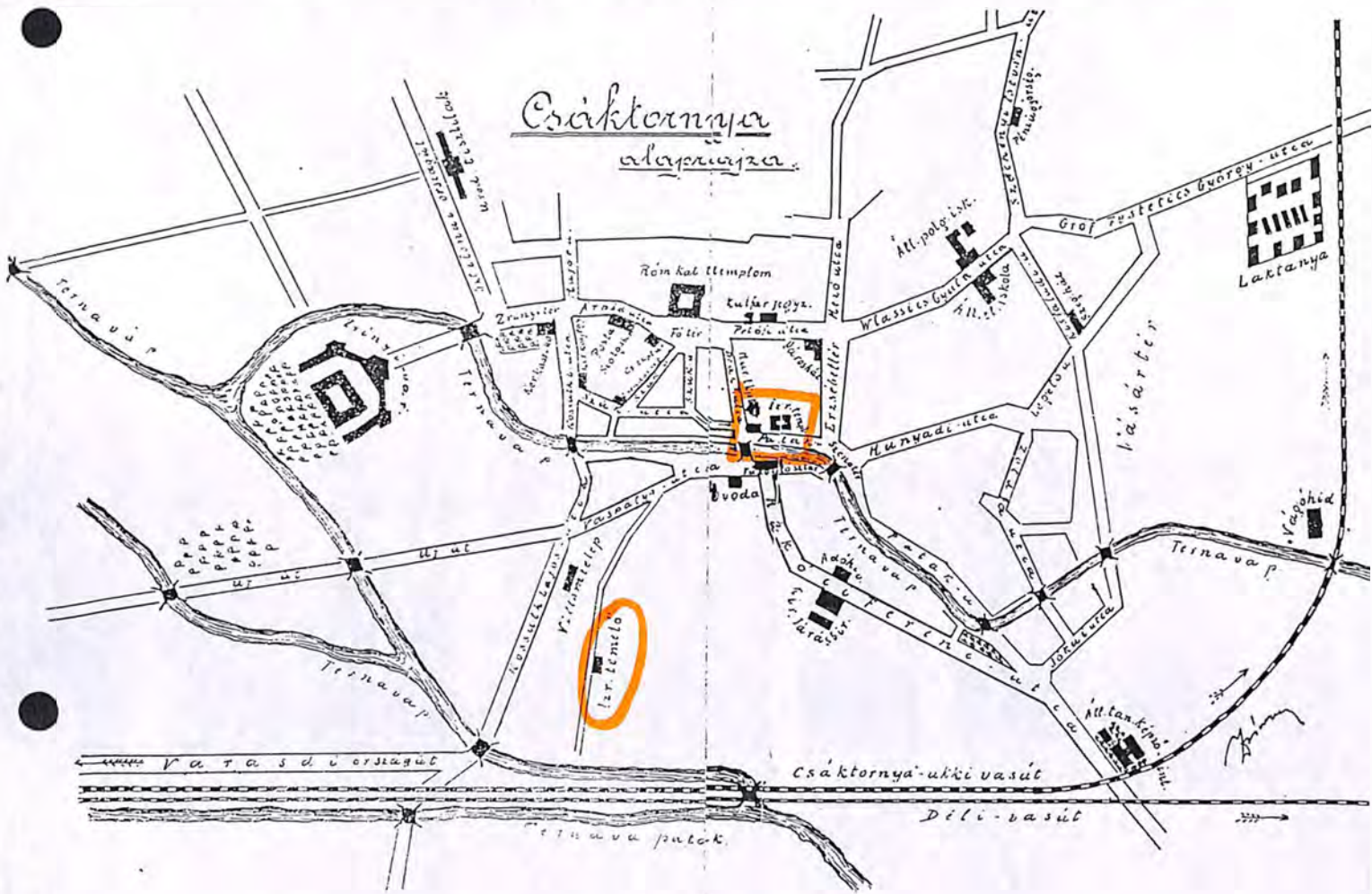

□ Mjesto sinagoge i zgrade (nad)rabinata

○ Mjesto nekadašnjeg židovskog groblja

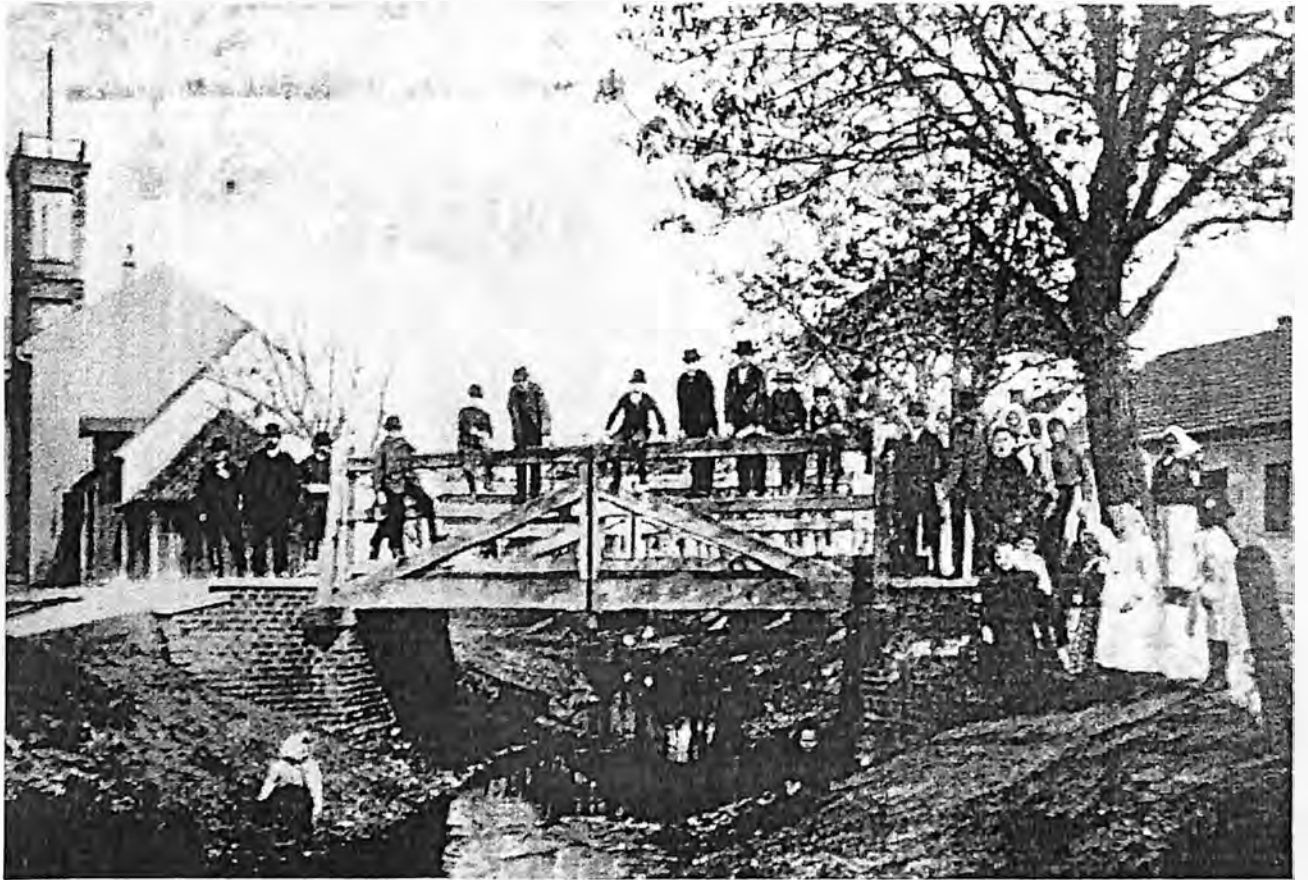
K.k. Grundbuch
Čakaturn am

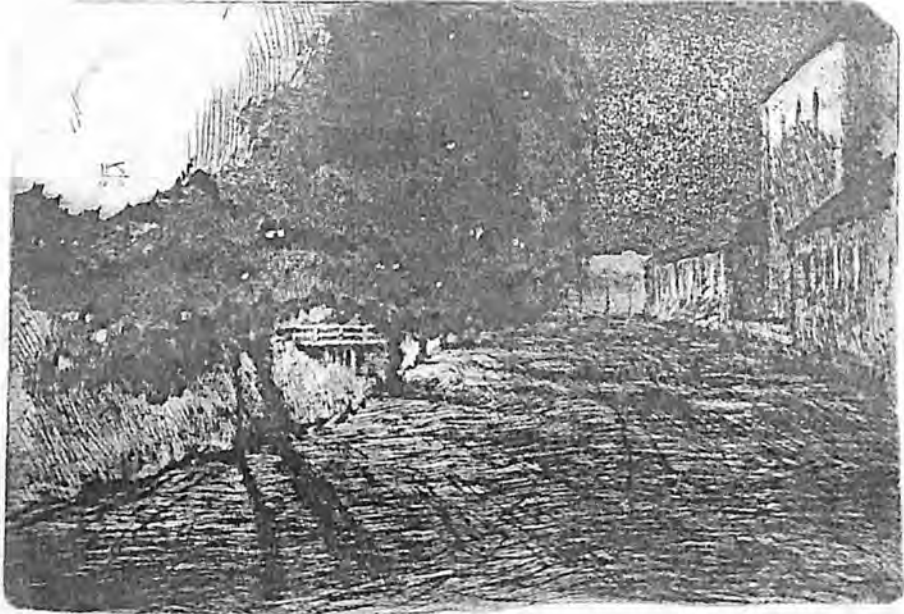
Handwritten signature

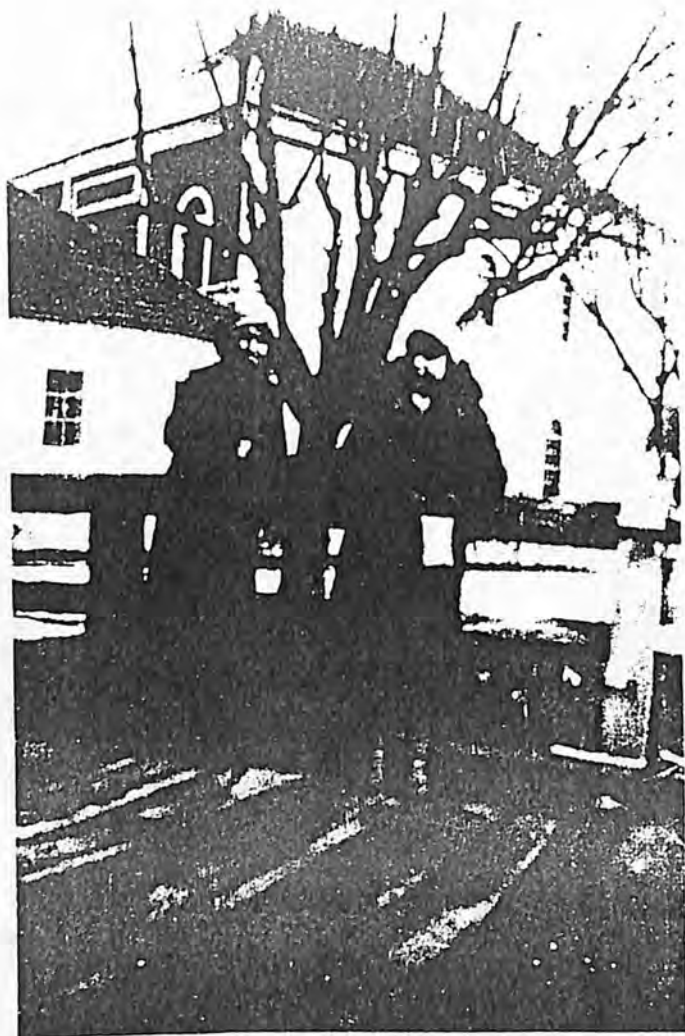

□ Zgrade židovske sinagoge
i nadrabinata

○ Nekadašnje židovsko groblje
(do 1892.godine)

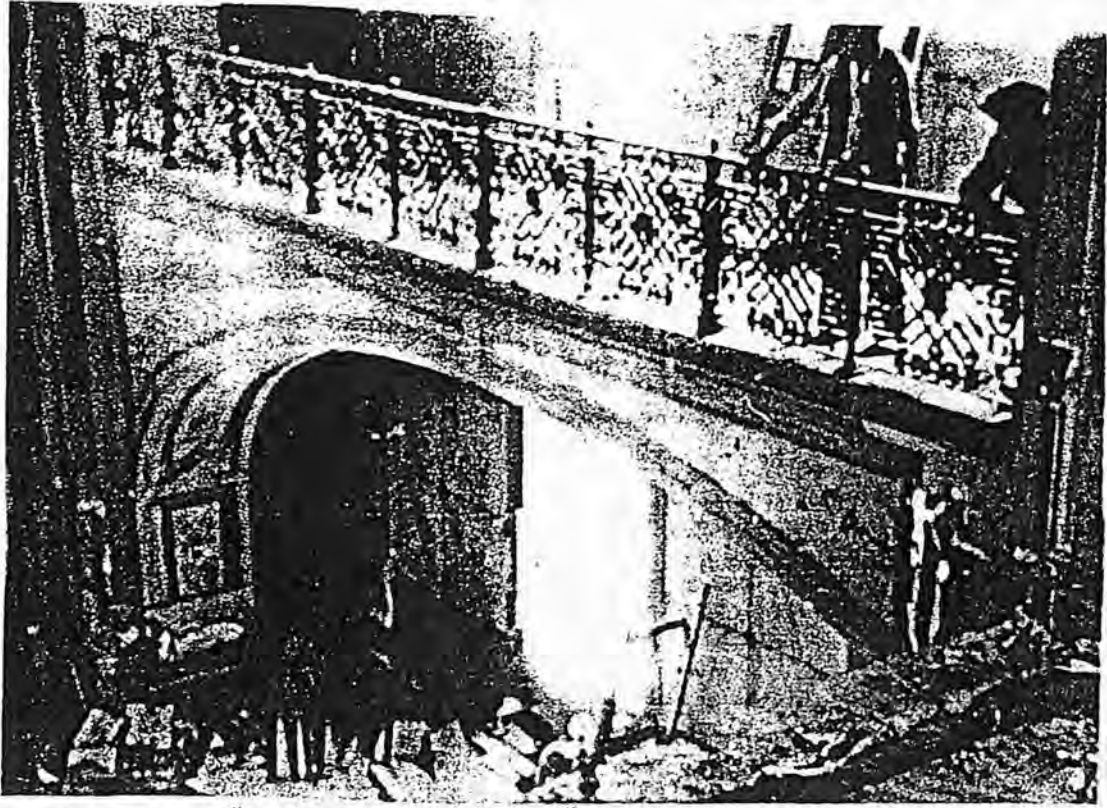

GRADSKO POGLAVARSTVO

Odjel za urbanizam

Č A K O V E C

Nakon određenih konzultacija o opravdanosti, pa i potrebi obilježavanja mjesta na kojem je stajala židovska sinagoga, srušena od fašističkog okupatora 1944. godine, i zgrade nadrabinata, uklonjene oko 1970. godine u sklopu tadašnjih preuređenja urbanističkog prostora, Židovska općina Čakovec predlaže da se na sadašnjoj zelenoj površini na sjeverozapadnom rubu Parka R. Kroleka postavi ploča na kamenom postolju s odgovarajućim tekstom. Končan oblik i lokaciju htjeli bismo utvrditi u dogovoru i suglasnosti s vašim stručnim službama.

Smatramo da je židovska zajednica za vrijeme svog postojanja u Čakovcu, odnosno u čitavom Međimurju, od svoga dolaska i formiranja prije više od dva stoljeća dala doprinos razvitku grada i kraja u materijalnom i duhovnom smislu koji se ne može ni izbrisati ni zaobići, a i istrebljenje blizu 700 njenih članova u najtragičnijim okolnostima dovoljan su razlog i ovlašćuje nas na iznošenje takvog prijedloga, a opravdava i našu nadu da će on biti ozbiljno razmotren i prihvaćen.

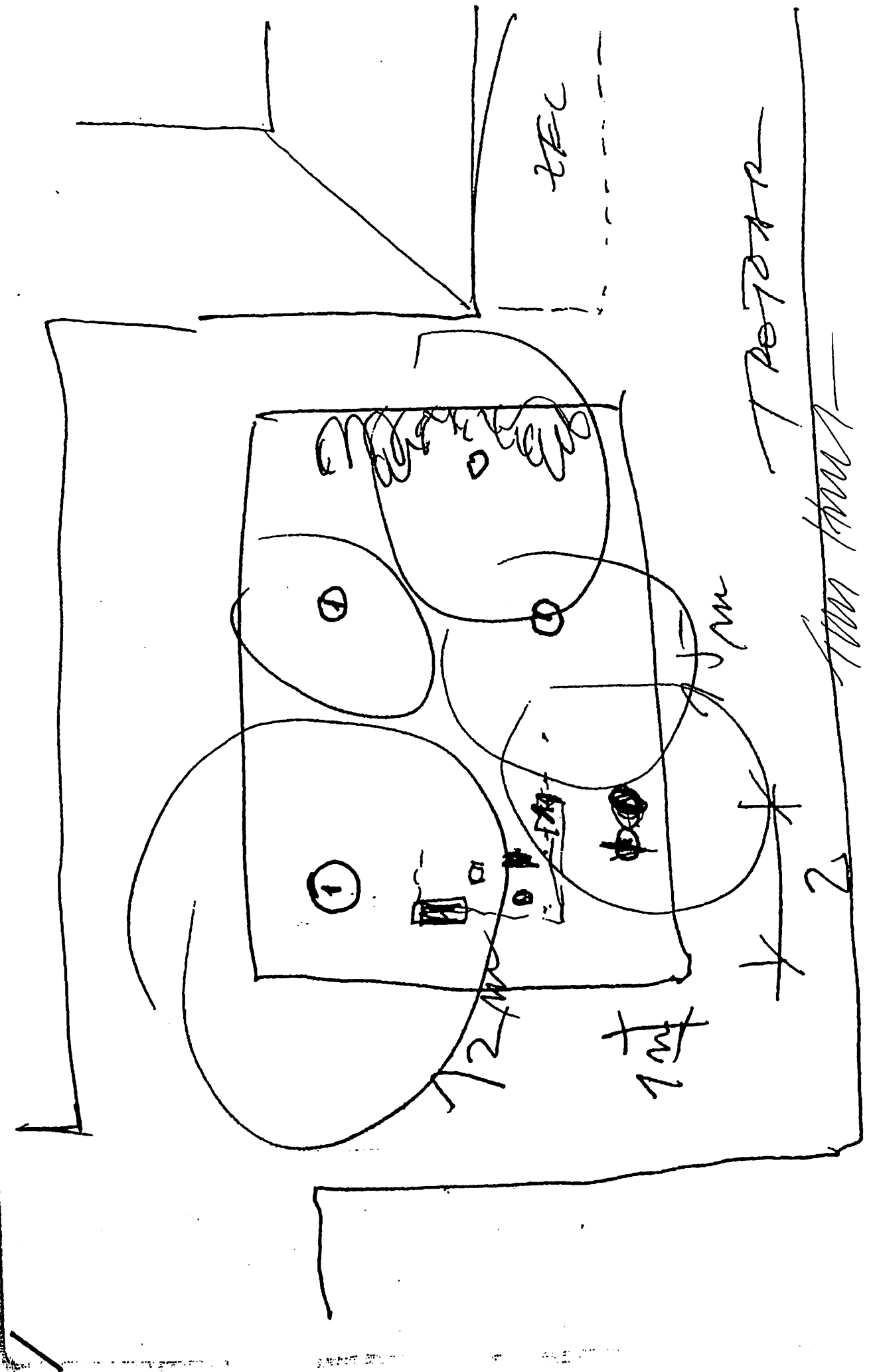
Svi problemi oko realizacije tog prijedloga bit će rješavani, a vjerujemo i riješeni nakon dobivanja vaše načelne suglasnosti.

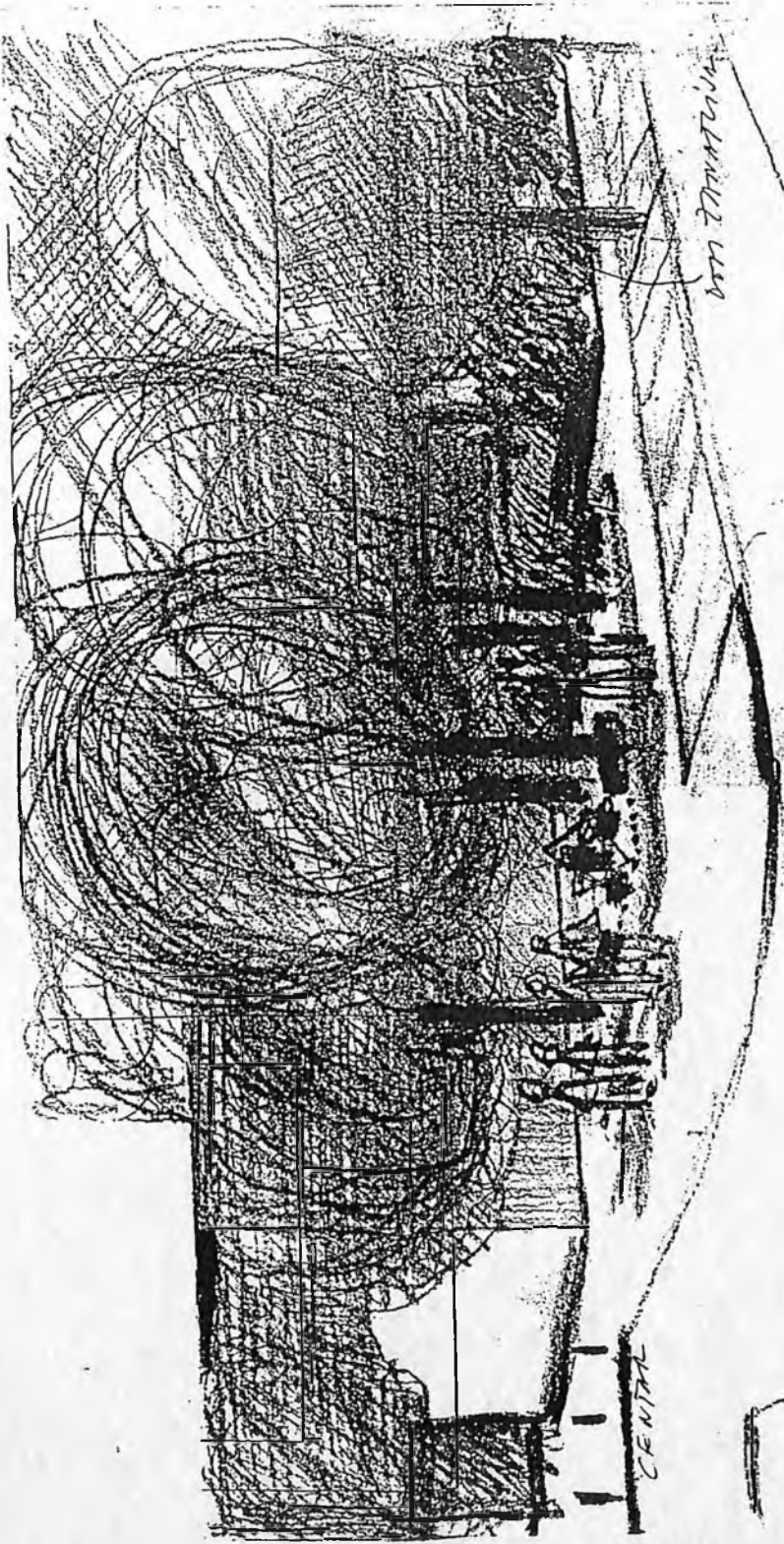
Zahvaljujemo vam unaprijed

u ime Židovske općine Čakovec
i Koordinacije židovskih općina Hrvatske

dr. Đorđe Pal

PERSPECTIVA → VUE U CENTRA GRAZA

A VIVA LA VIVA

Pozajmice, investicije, Internet

Gradsko poglavarstvo je donijelo još niz odluka i zaključaka. Primalo je izvješće o stanju pozajmica iz gradskih sredstava krajem siječnja: povrat pozajmica iznose ukupno 11,6 milijuna kuna, pozajmice date u razdoblju od konca prosinca do konca siječnja 2,28 milijuna, dok je stanje glavnica 3,64 milijuna. Poglavarstvo je prihvatilo i zapisnike o primopredaji i konačnom obračunu nekih objekata na području grada: zaključeno je da ubuduće u takvim slučajevima predstavnik Grada ne može biti samo nadzorni inženjer, kako je sad bilo, budući da se u primopredaji i njega nadzire. Odmah su imenovani predstavnici Grada za buduće primopredaje i obračune: za manje investicije to će biti Stjepan Mihoček, a za čječji vrtić i dvije škole Stjepan Benčik i Petar Novački. Za izvođača fontanske opreme fontane u Perivoju Zrinskih neposrednom je pogodbom imenovan Valek-Commercé iz Zagreba, koji će opremu isporučiti i montažu provesti za 112 tisuća kuna. Ministarstvu graditeljstva darovat će se još jedna parcela dimenzija 43 s 18 metara za izgradnju obiteljskih kuća za najteže invalide Domovinskog rata. Imenovana je i komisija koja će osmisliti stranicu Grada na Internetu, u suradnji s davaocem prostora na serveru, to je Logitex d.o.o. iz Male Subotice. Komisiju će činiti Vladimir Slovinc, Dragica Šimunković, Bojan Perhoč, Vesna Makovec, Nino Döring, a iz Logitexa Dejan Horvat.

Poglavarstvo je udovoljilo i molbi Židovske općine Čakovac za postavljanjem ploče na kamenom postolju, na zelenoj površini na sjeverozapadnom rubu Parka Rudolfa Kropkeka, kao spomena na nekadašnju židovsku sinagogu, koju je 1944. godine uklonio fašistički okupator, i zgradu nadrabinata, uklonjenu 1970. godine u sklopu preuređenja urbanističkog prostora. Nije udovoljeno molbi Mladena Lebara za povrat troškova za košnju trave na javnoj površini oko Poslovnog centra Japa. On je, kaže u svojoj zamolbi, sam i o svom trošku izvršio sve potrebne radnje da okoliš Jape izgleda uredno i na ponos gradu, pa je sam počeo kositi travu, jer gradska služba to nije redovito činila, a postavio je i tri košare za smeće, jer se nije ispunilo obećanje da će se za to pobrinuti gradska uprava. Za košnju je ukupno u protekle dvije godine potrošio 5.600 kuna, a za košare za smeće 900 kuna. Upravni odjel za graditeljstvo izvijestio je međutim da je pregledom radnih naloga utvrđeno da je Ekom te površine kosio prema programu, a da su ispred zgrade postavljene tri kante za smeće. Poglavarstvo je, osim toga, podsjetilo i na stari račun s vlasnikom poslovnog objekta: on je dijelom svoje gradnje uzurpirao gradski prostor i posve je u redu da ga onda i održava.

Priradio D. Kovač

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJA MEĐIMURSKA
GRAD ČAKOVEC
UPRAVNI ODJEL ZA GRADITELJSTVO,
ZAŠTITU OKOLIŠA I STAMBENO-
KOMUNALNE POSLOVE

Klasa : 052-01/97-01/5
Ur.br. : 2109/2-05-97-01
Čakovec, 19.02.1997.

ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC
Travnik 28
n/r dr. Đorđe Pal

**PREDMET: ZAKLJUČAK GRADSKOG POGLAVARSTVA U VEZI ZAMOLBE ZA
NAČELNU SUGLASNOST ZA POSTAVU SPOMEN OBILJEŽJA**

Poštovani,

Povodom Vaše zamolbe za načelnom suglasnosti za postavu spomen obilježja na mjesto na kojem je stajala židovska sinagoga i zgrada nadržinata Gradsko poglavarstvo je na svojoj 51. sjednici, održanoj 05.02.1997. donijelo zaključak o davanju načelne suglasnost Židovskoj općini Čakovec za njegovu postavu.

Suglasnost je izdana u svrhu izrade projektne dokumentacije i drugih pripremnih radnji za ishođenje lokacijske dozvole.

Prije ishođenja lokacijske dozvole potrebno je zatražiti suglasnost Grada na prijedlog idejnog rješenja spomen obilježja.

PROCJENIK

Bojan Perhoč dipl. inž. arh.

Zagreb, 21.veljače 1997.

Gospodinu županu
Marjanu Ramušćaku
40000 Čakovec
L. Ružičke 38 a

Poštovani gospodine Ramušćak,

Nakon što me je prim dr Đorđe Pal obavijestio o svim akcijama za održavanje židovske baštine u Vašoj županiji, a to je pitanje varaždinskog groblja, podizanje spomenika na mjestu sinagoge u Čakovcu i da ne nabrajam dalje, želim Vam se zahvaliti u svoje osobno ime i u ime Židovske zajednice Hrvatske na svemu što ste učinili. Još jednom velika hvala.

Vaš

Ognjen Kras

Židovska općina Zagreb

קהילה יהודית - זגרב

10000 Zagreb, Palmotićeva 16

Tel. 385-1 434-619, 425-517, fax 385-1 434-638, p.p. 986

21

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJA MEĐIMURSKA

Cij. Gospođa Marija Ružić -
Gradonačelnica grada Čakovca
Čakovec
Kralja Tomislava 15

Zagreb, 1.travnja 1997.

Predmet: Spomen obilježje

Poštovana gospođo Ružić,

Obavješteni smo putem dr.Đ. Pala, predsjednika Židovske općine Čakovec da ste pokrenuli postupak u svrhu postavljanja spomen obilježja na mjestu na kojem je stajala sinagoga u Čakovcu.

Zahvaljujemo na Vašoj inicijativi i ujedno Vas želimo podsjetiti da se tradicionalna komemoracija Židovima Čakovca stradalim u II svjetskom ratu održava svake godine zadnje nedjelje u svibnju. Bilo bi važno i značajno da spomen obilježje bude postavljeno do 25.svibnja ovogodišnjeg datuma komemoracije.

S naše strane nudimo pomoć u prevođenju prigodnog teksta na hebrejski jezik, kako je to bilo učinjeno u nekoliko gradove Hrvatske, gdje su spomen obilježja već postavljena.

Očekujemo Vašu obavijest o tijeku postupka, te zahvaljujemo na suradnji.

S poštovanjem

Prof.dr. Ognjen Kraus

Predsjednik

Co. Županu gosp Ramušćaku

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJA MEĐIMURSKA

Cij.Gosp. Marijan Ramošćak - Župan
Čakovec, R.Boškovića 2
Zagreb, 1.travnja 1997.

25/97

Predmet: Spomen obilježje

Poštovani,

Obavješteni smo putem dr.Đ. Pala, predsjednika Židovske općine Čakovec da ste pokrenuli postupak u svrhu postavljanja spomen obilježja na mjestu na kojem je stajala sinagoga u Čakovcu.

Zahvaljujemo na Vašoj inicijativi i ujedno Vas želimo podsjetiti da se tradicionalna komemoracija Židovima Čakovca stradalim u II svjetskom ratu održava svake godine zadnje nedjelje u svibnju. Bilo bi važno i značajno da spomen obilježje bude postavljeno do 25.svibnja ovogodišnjeg datuma komemoracije.

S naše strane nudimo pomoć u prevođenju prigodnog teksta na hebrejski jezik, kako je to bilo učinjeno u nekoliko gradove Hrvatske, gdje su spomen obilježja već postavljena.

Očekujemo Vašu obavijest o tijeku postupka, te zahvaljujemo na suradnji.

S poštovanjem

Prof. dr. Ognjen Kraus

Predsjednik

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJA MEĐIMURSKA
URED ZA PROSTORNO UREĐENJE,
STAMBENO-KOMUNALNE POSLOVE,
GRADITELJSTVO I ZAŠTITU OKOLIŠA

KLASA: UP/I-350-05/97-01/379
UR.BR.: 2109-05-02-97-2
U Čakovcu, 11. travnja 1997. god.

Ured za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša, Županije MEĐIMURSKA temeljem članka 35. Zakona o prostornom uređenju (Narodne novine, broj 30/94) rješavajući po zahtjevu ŽIDOVSKJE OPĆINE ČAKOVEC, radi izdavanja lokacijske dozvole, izdaje

LOKACIJSKU DOZVOLU

za zahvat u prostoru: postava spomen obilježja Židovske općine u Čakovcu na kat.čest.br.: 2100 k.o. Čakovec, kojom se određuju:

I URBANISTIČKO TEHNIČKI UVJETI

- predmetno spomen obilježje locirati na parkovnoj površini (park Rudolfa Krokeka) u okviru kat.čest.br 2100 k.o. Čakovec
- mikrolokaciju obilježja odrediti u ovisnosti o njegovoj oblikovno-skulpturalnoj koncepciji i zahtjeva koji iz iste proizlaze
- lokacija obilježja treba biti u funkciji njegove pune afirmacije u prostoru te se stoga izbor mikrolokacije prepušta autoru idejnog rješenja obilježja kako bi se postigla optimalna kompozicija u kontekstu šireg prostora
- u smislu navedenog treba voditi računa o:
  - odnosu veličine obilježja i slobodnog prostora oko istog,
  - orijentaciji i sagledivosti obilježja u odnosu na glavne pješačke tokove
  - odnosu obilježja prema postojećem hortikulturalnom uređenju (postojeća stabla na predmetnom prostoru)
  - fizičkim ograničenjima za lociranje obilježja (koridori postojeće podzemne infrastrukture)
- nakon postave obilježja predmetni prostor primjereno hortikulturalno urediti

II IZVOD IZ DOKUMENTA PROSTORNOG UREĐENJA, Odluka o donošenju izmjena i dopuna GENERALNOG URBANISTIČKOG PLANA GRADA ČAKOVCA (Službeni glasnik GRADA ČAKOVCA, br. 1/96), je sastavni dio ove lokacijske dozvole.

III Na temelju ove lokacijske dozvole ne može se započeti sa građenjem već je potrebno ishoditi građevnu dozvolu prema odredbama Zakona o građenju (Narodne novine, broj 77/92, 82/92, 26/93, 33/95).

IV Ova lokacijska dozvola važi dvije godine od dana njene pravomoćnosti. U tom roku potrebno je podnijeti zahtjev za građevnu dozvolu ili započeti s radovima za koje prema posebnim propisima nije potrebna građevna dozvola.

O B R A Z L O Ž E N J E

Podnosilac zahtjeva, ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC, podnijela je dana 10. travnja 1997. zahtjev za izdavanje lokacijske dozvole za zahvat u prostoru: postava spomen obilježja Žido općine u Čakovcu na kat.čest.br.: 2100 k.o. Čakovec.

ZAHTJEV JE OSNOVAN.

Uz zahtjev je priloženo:

1. kopija katastarskog plana
2. opis namjeravanog zahvata u prostoru

U provedenom postupku utvrđeno je:

1. da je planirani zahvat u prostoru unutar obuhvata dokumenta prostornog uređenja navedenog u točki III izreke ovog rješenja
2. da je zahtjev za izdavanje lokacijske dozvole podnijela stranka čiji pravni interes proizlazi iz prirode samog zahvata u prostoru

Nakon ovako sprovedenog postupka, na temelju navedenog činjeničnog stanja i ispunjenosti uvjeta za primjenu članka 39. Zakona o prostornom uređenju, rješeno je kao u izreci.

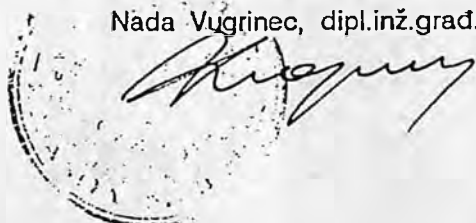
UPUTA O PRAVNOM LIJEKU:

Protiv ove lokacijske dozvole može se izjaviti žalba Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja u roku od 15 dana od dana njena primitka.

Žalba se predaje neposredno ili šalje poštom ovom Županijskom uredu, a može se izjaviti na zapisnik uz pristojbu prema čl. 1. Tar.br. 3. Zakona o upravnim pristojbama (Narodne novine, broj 8/96) u iznosu od 50,00 Kn.

Ova lokacijska dozvola oslobođena je plaćanja upravne pristojbe prema Zakonu o upravnim pristojbama članak 6. stavak 2.

PROČELNICA UREDA:
Nada Vugrinec, dipl.inž.grad.

DOSTAVITI:

1. Podnosiocu zahtjeva
2. Grad Čakovec
3. Dokumentacijski odjel (evidencija ovdje)
4. Arhiva

05/97-0

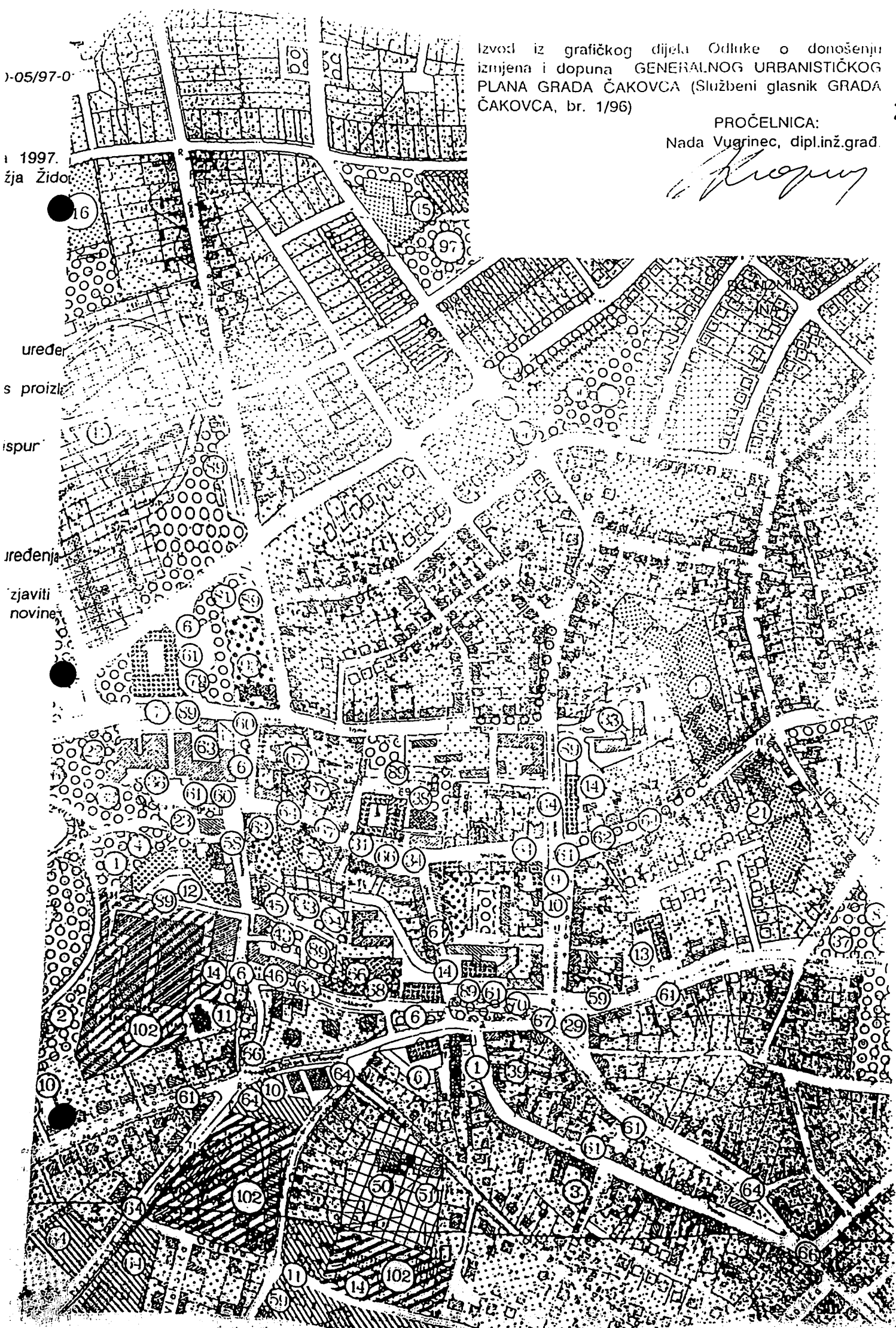
1997.
Zida Žido

ureder
s proizl
ispur
iredenja
zjaviti
novine

Izvod iz grafičkog dijela Odluke o donošenju
izmjena i dopuna GENERALNOG URBANISTIČKOG
PLANA GRADA ČAKOVCA (Službeni glasnik GRADA
ČAKOVCA, br. 1/96)

PROČELNICA:

Nada Vugrinec, dipl.inž.građ.

KATAST. OPĆINA: *Čakovec*

BROJ LISTA KATAST. PLANA *18*

KLASA: *935-06/97-01/01*

UR. BROJ: *2109-06-03/1-97-686*

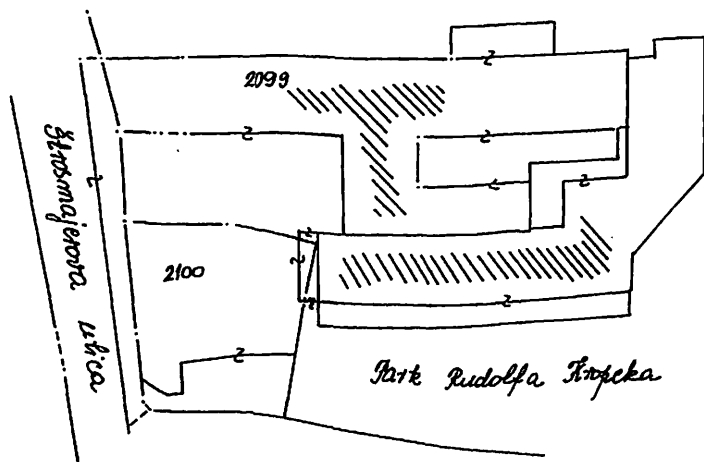
Ured za katastarsko-geodetske poslove

KOPIJA KATASTARSKOG PLANA

MJERILO 1:1000

KLASA: _____
UR. BROJ: _____
Čakovec, *6* *1*
Čakovec, _____

U *Čakovec* *9.04*

Precrtao:

Konec
(Potpis odgovorne osobe)

REPUBLIKA HRVATSKA

ŽUPANIJA MEDIMURSKA

URED ZA PROSTORNO UREĐENJE,
STAMBENO-KOMUNALNE POSLOVE,
GRADITELJSTVO I ZAŠTITU OKOLIŠAReg. br.: 127/97.KLASA : UP/I-361-03/97-01/191
URBROJ : 2109-05-03-97-2
U Čakovcu, 14. travnja 1997.

Ured za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša, kao organ uprave nadležan za poslove graditeljstva, na temelju članka 30. i 33. Zakona o građenju ('Narodne novine', broj 77/92. i 33/95.), a na zahtjev Ž I D O V S K E O P Ć I N E ČAKOVEC, u predmetu rješavanja građevne dozvole, izdaje

GRAĐEVNU DOZVOLU

ZA JEDNOSTAVNU GRAĐEVINU

1. Odobrava se investitoru ŽIDOVSKOJ OPĆINI ČAKOVEC, postava spomen obilježja Židovske Općine na nekretnini upisanoj u z. k. ul. br. 43 k.o. Čakovec grunt.čest.br. 90/1/1 kat.čest. br. 2100 k.o. Čakovec u mjestu Čakovcu, Grad Čakovec.

Postava spomen obilježja mora se izvesti prema lokacijskoj dozvoli Klasa: UpI-350-05/97-01/379, Urbroj: 2109-05-02-97-2 od 11. travnja 1997.

2. Gradnja se odobrava prema prema priloženom crtežu građevine, koji je sastavni dio ove građevne dozvole.

3. Investitor je dužan tijelu graditeljstva najkasnije na dan početka radova prijaviti početak građenja.

4. Investitor je dužan najkasnije do dana početka radova pribaviti elaborat iskolčenja građevine, izrađen od fizičke ili pravne osobe registrirane za obavljanje te djelatnosti po posebnom propisu.

5. Građevna dozvola prestaje važiti ako se s građevnim radovima ne započne u roku od dvije godine od dana pravomoćnosti građevne dozvole.

6. Važenje građevne dozvole može se, po zahtjevu investitora produžiti za još dvije godine, ako se nisu promijenili uvjeti ili tehnička svojstva, u skladu s kojima je izdana građevna dozvola.

7. Za izgrađenu građevinu investitor je dužan ishoditi uporabnu dozvolu.

O B R A Z L O Ž E N J E

Investitor Ž I D O V S K A O P Č I N A ČAKOVEC,
podnio je zahtjev da mu se odobri
p o s t a v a S P O H E N O B I L J E Ž J A
na zemljištu određenom u točki 1. dispozitiva.

ZAHTJEV JE OSNOVAN:

Uz zahtjev je priloženo:

- a) Tri primjerka crteža građevine.
- b) Dokaz o pravu vlasništva zemljišta.
- c) Izvadak iz katastarskog plana s ucrtanom situacijom građevine i ucrtanim susjednim građevinama.
- d) Uvjerenje KLASA: 350-07/97-01/184, URBROJ: 2109-05-02-97-2 od 11.4.1997. o usklađenosti crteža građevine s lokacijskom dozvolom
- e) Potvrda Ureda za katastarsko-geodetske poslove Čakovec Klasa: 935-06/97-01/01, Urbroj: 2109-06-03/6-97-703 od 11.4.1997.

Nakon provedenog upravnog postupka, uviđaja na terenu i uvidom u priloženu dokumentaciju, utvrđeno je da investitor ispunjava uvjete za dobivanje građevne dozvole za jednostavnu građevinu, pa je riješeno kao u dispozitivu.

UPUTA O PRAVNOM LIJEKU:

Protiv ove građevne dozvole nezadovoljna stranka ima pravo žalbe Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Zagreb, kao drugostupanjskom organu i to u roku od 15 dana po primitku građevne dozvole.

Pismena žalba, predaje se u dva primjerka neposredno ili šalje preporučeno poštom, a usmena se daje na zapisnik u ovom Uredu. Za žalbu protiv ove građevne dozvole plaća se upravna pristojba ('Narodne novine', broj 8/96.).

Ova građevna dozvola oslobođena je od plaćanja upravnih pristojbi, prema članku 6. Zakona o upravnim pristojbama ('Narodne novine', broj 8/96.).

PROČELNICA UREDA

Nada Vugrinec, dipl.inž.građ.

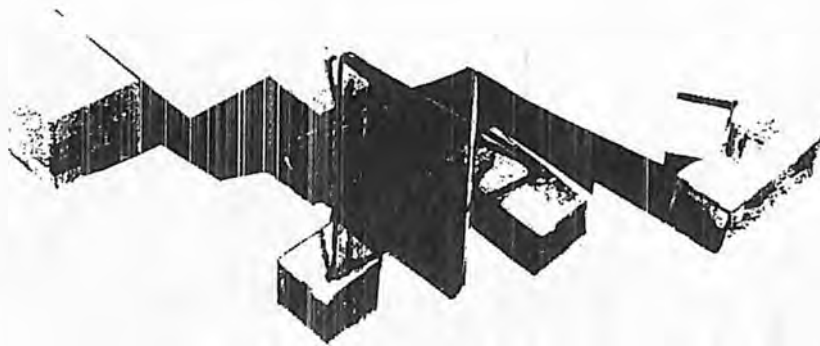
DOSTAVITI:

1. Podnositelju zahtjeva
2. U spis predmeta
3. Porezna uprava - područni ured Čakovec
4. Evidencija

arhGALL d.o.o.

A. STARČEVIĆA 9, A2300 ČAKOVEC, HR
tel. 044/310 578, tel.fax 040/518 956

INVESTITOR: ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC
 GRAĐEVINA: SKULPTURA - SPOMEN OBILJEŽJE
 LOKACIJA: MALI PARK, V.MORANDINIJA ČAKOVEC
 PROJEKTANT: TIBOR HORVAT d.i.a.
 GODINA: 1997.

REPUBLIKA HRVATSKA
 UPRAVA MEDIMURSKA
 UREDA ZA PROSTORNO UREĐENJE,
 GRAĐEVINARSTVO I ZAŠTITU OKOLISE
 ČAKOVEC

Priloženo je 10 listova projekta građevine s opisom
 sadržajni dio građevinske dozvole za jednostavnu gra-
 đevinu.

KRUGA: UPII-201-03/97-01/191

URISPOJ: 2109-05-03-97-2

U Čakovcu, 14. travnja 1997

INVESTITOR: ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC
GRAĐEVINA: SKULPTURA - SPOMEN OBILJEŽJE
LOKACIJA: MALI PARK, V.MORANDINIJA ČAKOVEC
PROJEKTANT: TIBOR HORVAT d.i.a.
GODINA: 1997.

TEHNIČKI OPIS

LOKACIJA: Spomen obilježje srušenoj sinagogi i zgradi nadržinata locirano je na mjestu gdje je do 1944 god. u sklopu nadržinata i židovske škole stajala građevina Sinagoge.

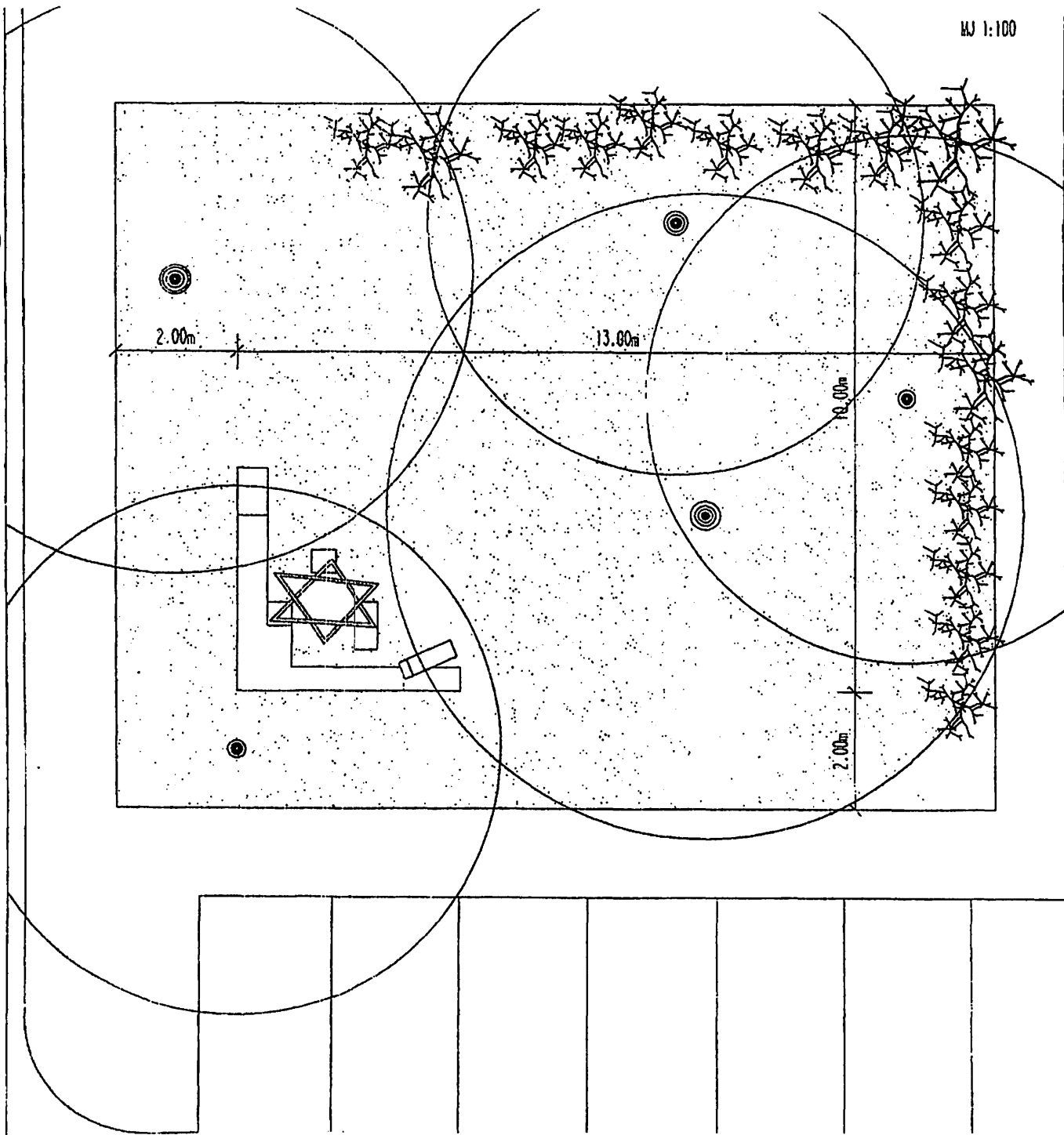
Spomen obilježje sastoji se od kamenih fragmenata sa porušenog židovskog groblja; prostorno razlomljene Davidove zvijezde, a kao cjelina smješteno je na mjestu jugo-zapadnog ugla prostora nadržinata, škole i sinagoge.

Šest kamenih fragmenata postavljena su na ugao temeljnog zida - bez obrade onako kako su nađeni na groblju - dok je Davidova zvijezda iz okruglih kromiranih profila promjera 50 mm, tako da su dva odvojena trokuta položena u planirani prostorni odnos.

Predviđena je mogućnost minimalne rasvjete sa priključkom na vanjsku rasvjetu. Rasvjeta se uključuje paralelno sa uključivanjem vanjske rasvjete.

Direktor:
Tibor Horvat d.i.a.

arhGALL d.o.o.
A. STARČEVIĆA 8, 42300 ČAKOVEC, HR
tel./040/310 578, tel./fax 040/816 956

LEGENDA:

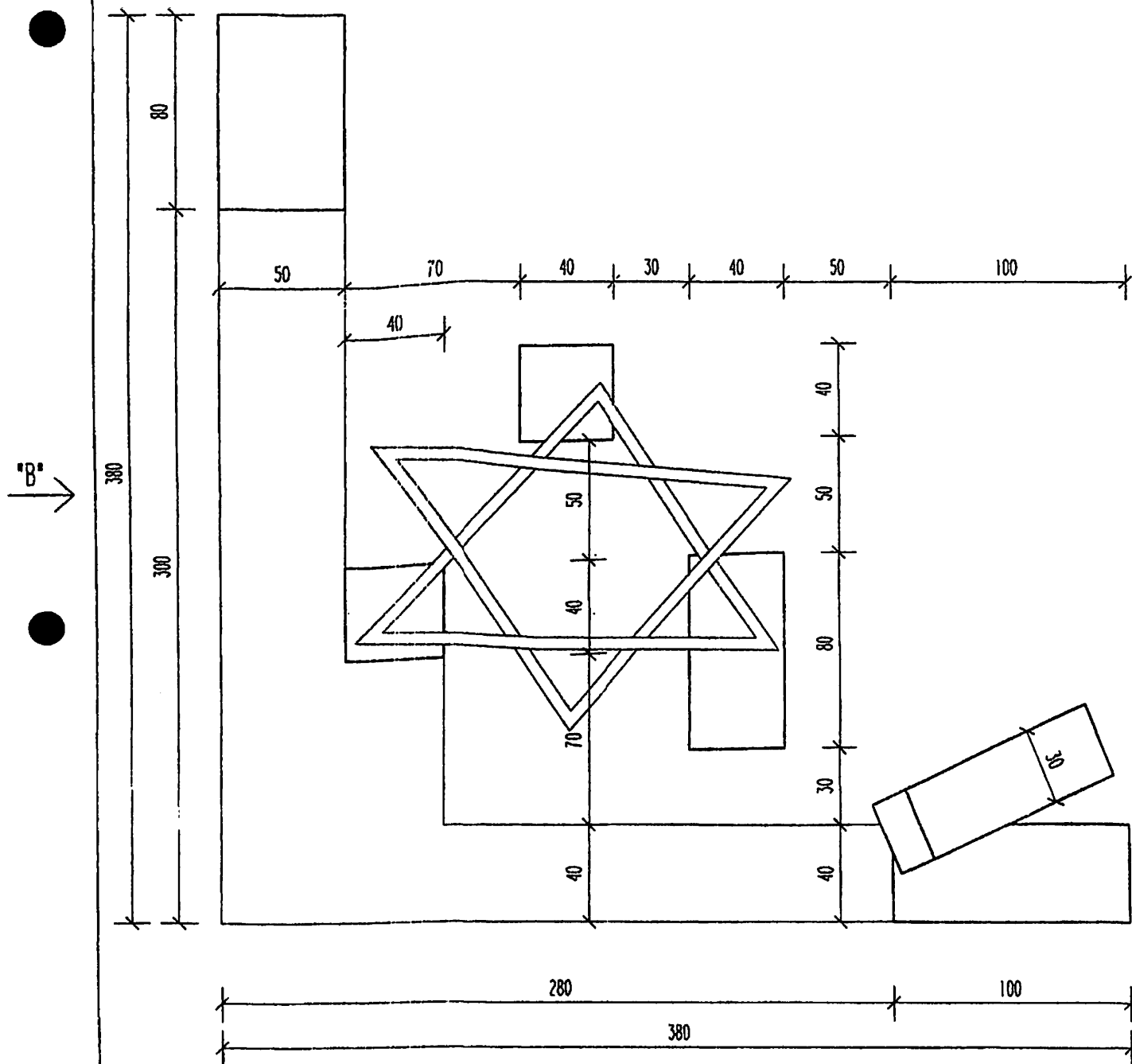
- POSTOJEĆE PLATANE
- ✻ NISKO RASLINJE
- ZELENA POKRIVINA

arbGALL d.o.o.
 A. STAROŠEVIĆA 4 42000 ČAKOVCI HRV
 tel. 040/310 576, tel./fax 040/816 956

SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA
 MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGE I
 ZGRADE NADRABINATA U ČAKOVCU

SITUACIJA
 LIST 1.01

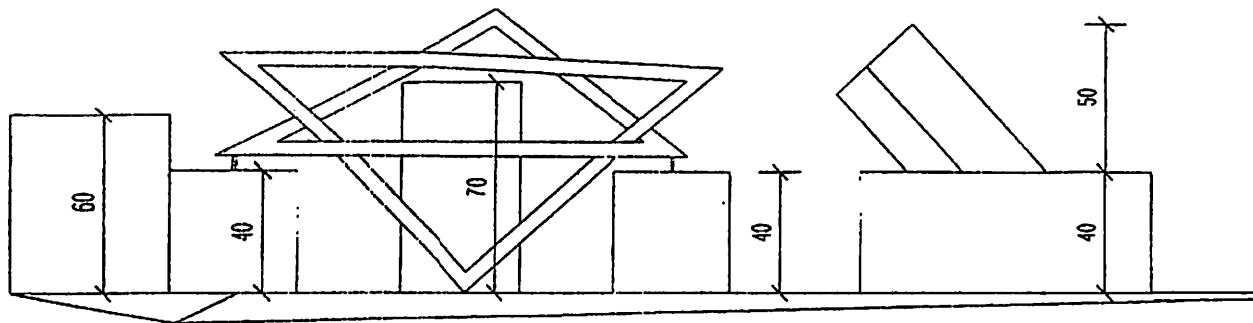
↑
'A'

SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA
MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGJE I
ZGRADE NADRABINATA U ČAKOVCU

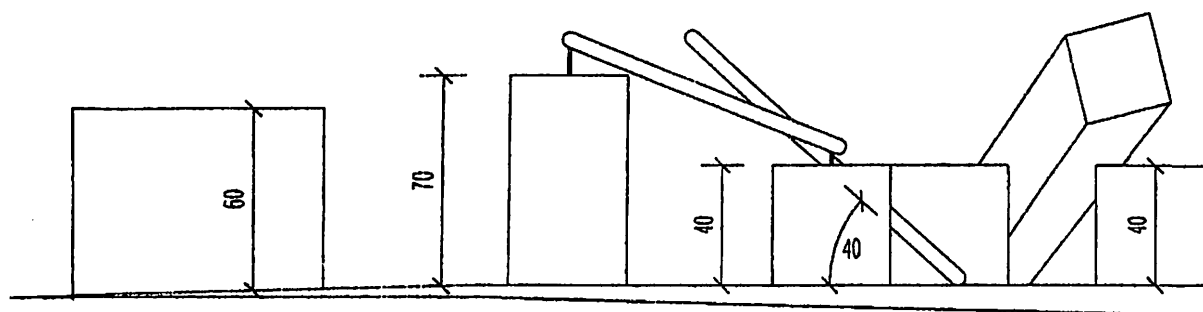
arhGALL d.o.o.
A. STARIČIĆA 4/ 42000 ČAKOVAC, HR
tel/ 040/310 578, tel./fax 040/816 956

TLOCRT
LIST 1.02

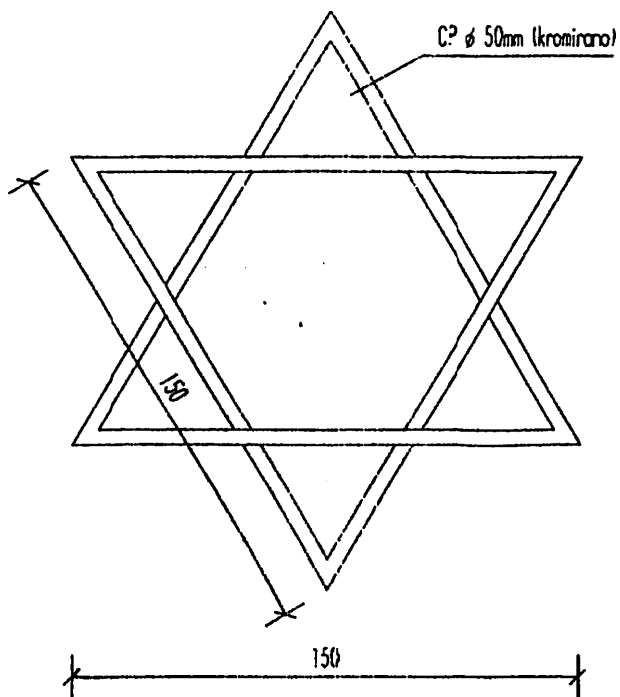
POGLED "A"-JUG

POGLED "B"-ZAPAD

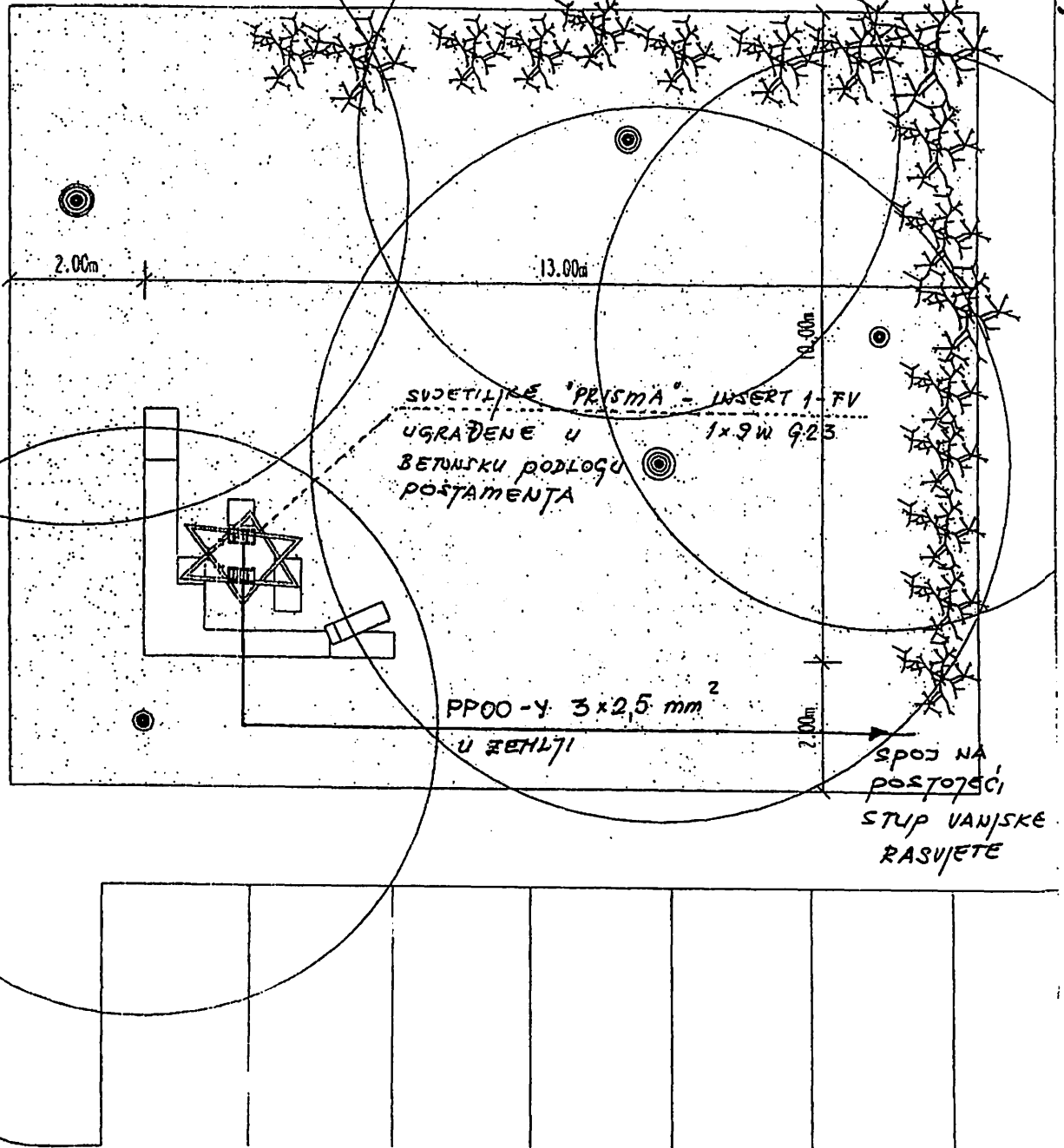
DAVIDOVA ZVIJEZDA-DETALJ

arhGALL d.o.o.
 A. STARČEVIĆA 9 / 10000 ŽAKOVCI, HR
 tel. 040/310 578, tel./fax 040/816 958

SKULPTURA-SPOMEN OB'LJEŽJE NA
 MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGJE I
 ZGRADE NADRABINATA U ČAKOVCU

SUJETILJKE "PRISMA" - INSERT 1-FV
 UGRAĐENE U
 BETONSKU PODLOGU
 POSTAMENTA
 1x9W 923

PP00-4 3x2,5 mm²
 U ZEMLJI

SPOJ NA
 POSTOJEĆI
 STUP VANJSKE
 RASVIJETE

LEGENDA:

- POSTOJEĆE PLATANE
- ✻ NISKO RASLINJE
- ZELENA POUVRŠINA

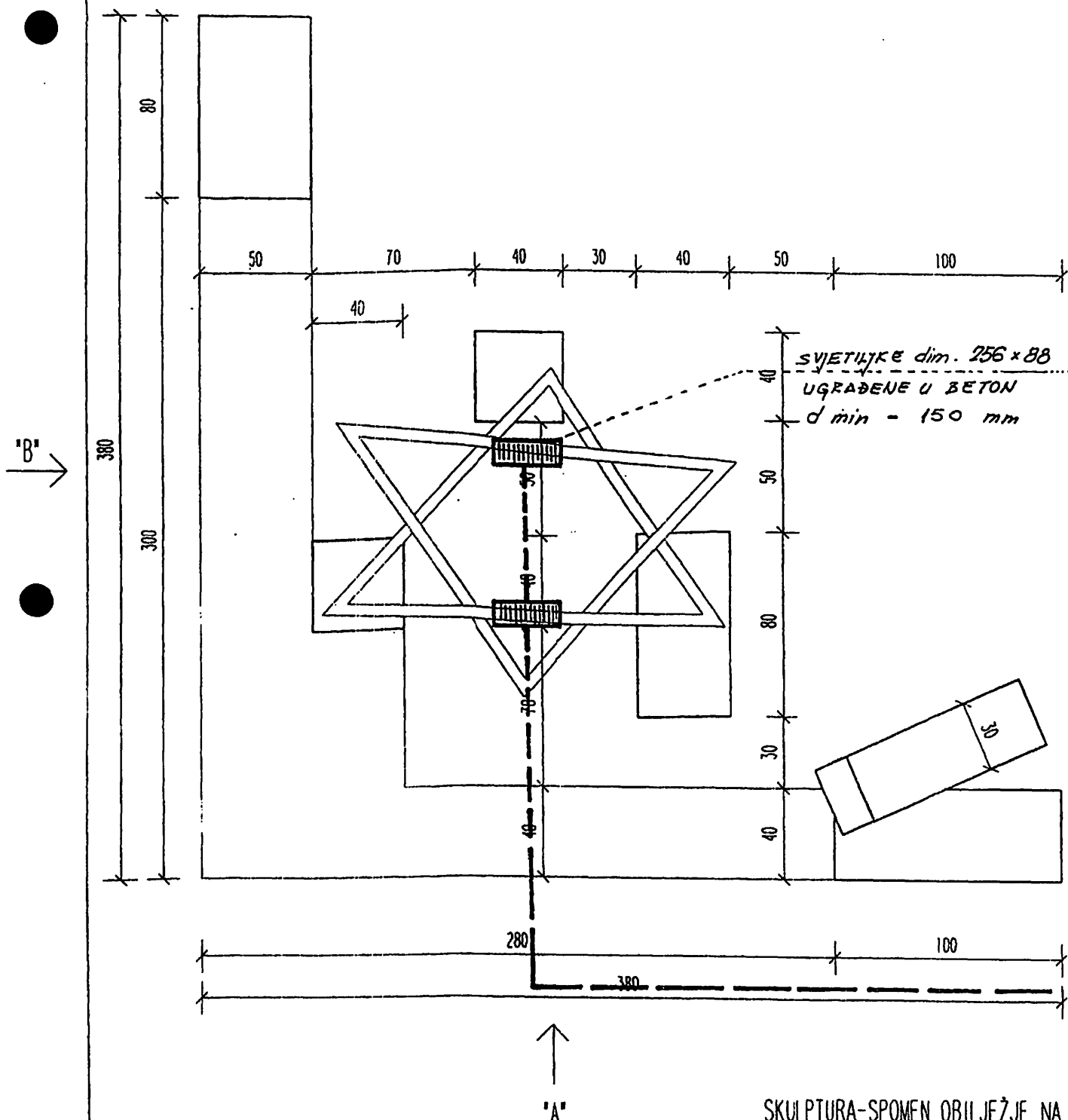
arhGAL
 A. STARČEVIĆ
 100, 040310 578, tel/fax: 040311111

SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA
 MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGE I
 ZGRADE NADRABINATA U ČAKOVCU

SITUACIJA

LIST 1.01

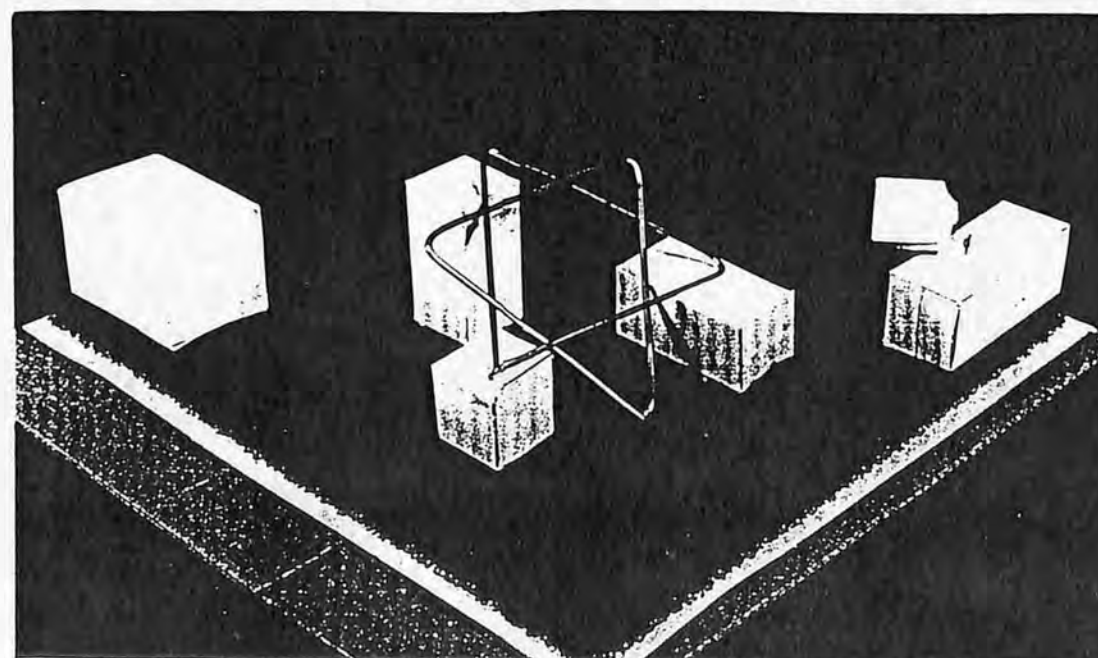
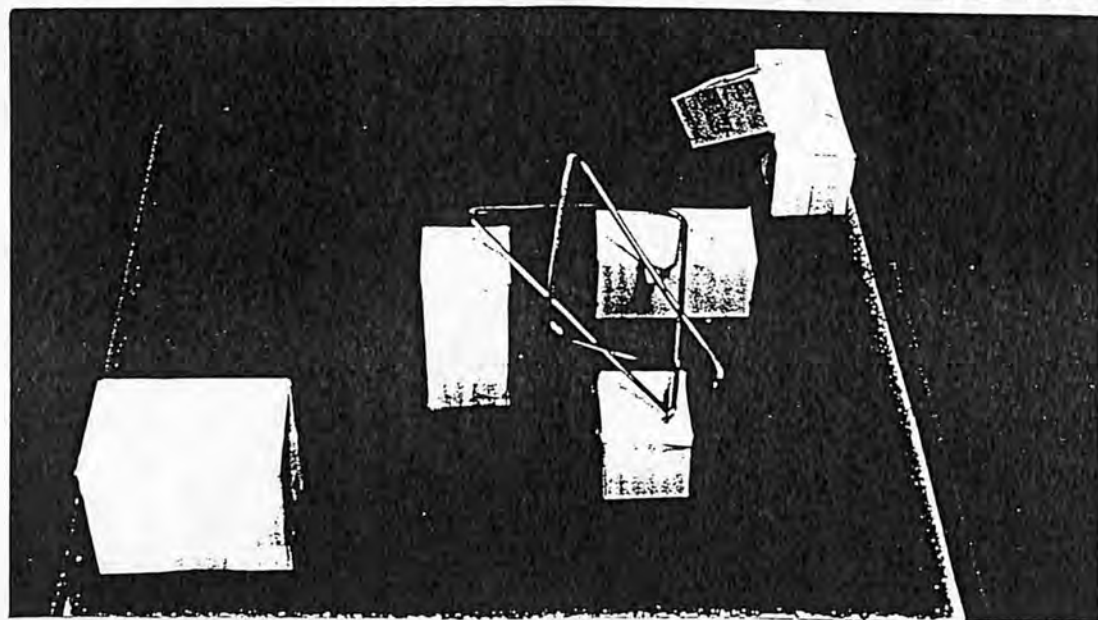
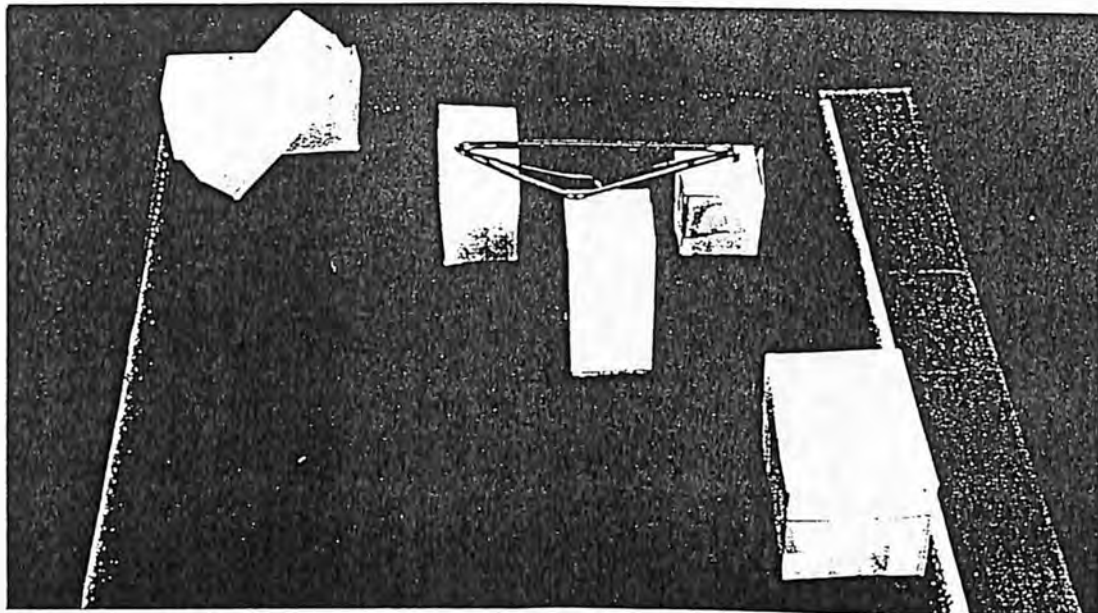

SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA
MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGJE I
ZGRADE NADRABINATA U ČAKOVCU

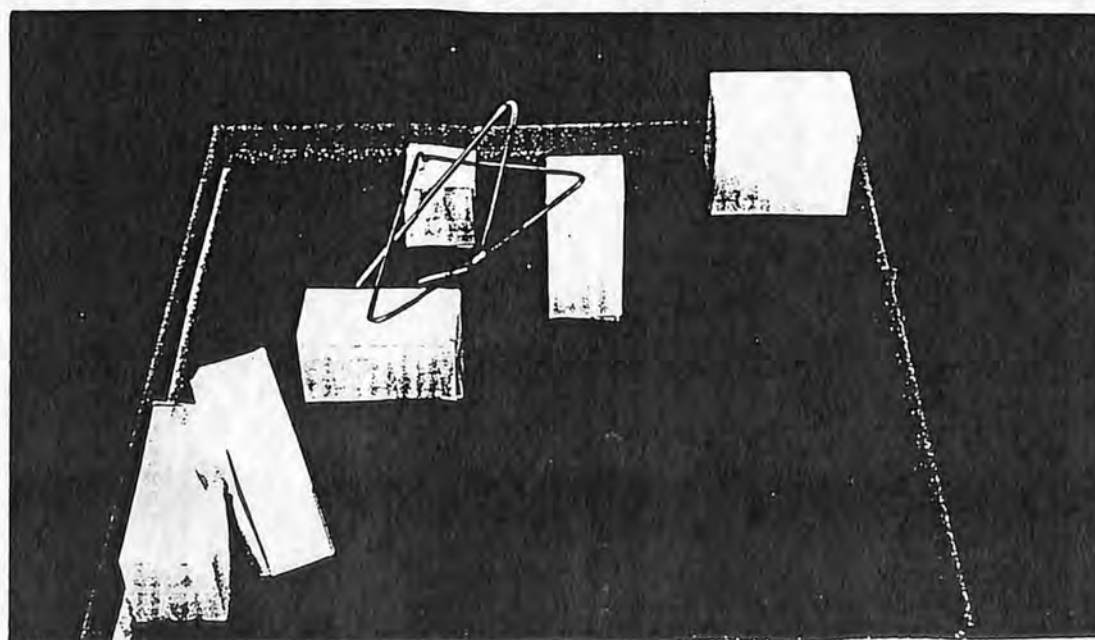
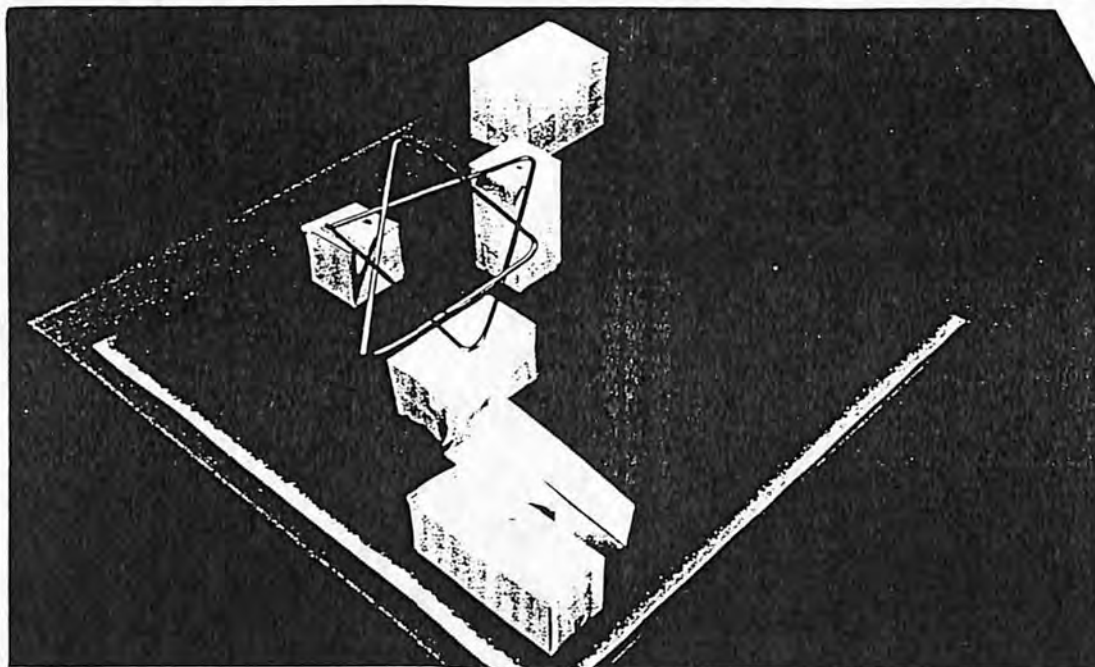
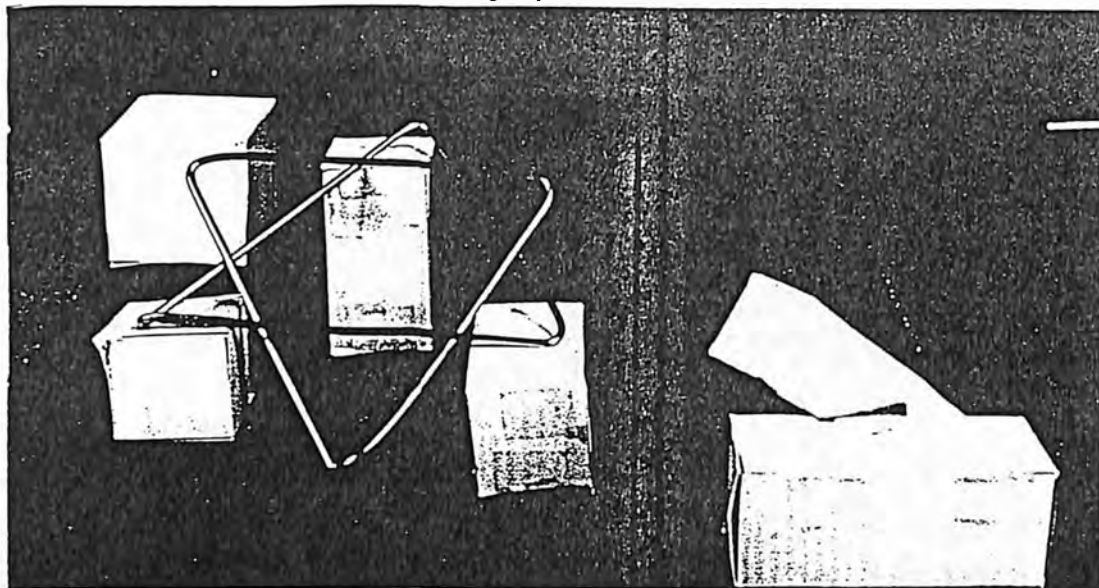
arhGALL d.o.o.
A. STARČEVIĆA 14 10300 ČAKOVAC
tel. 0402419576, fax 0402419576

TLOCRT
LIST 1.02

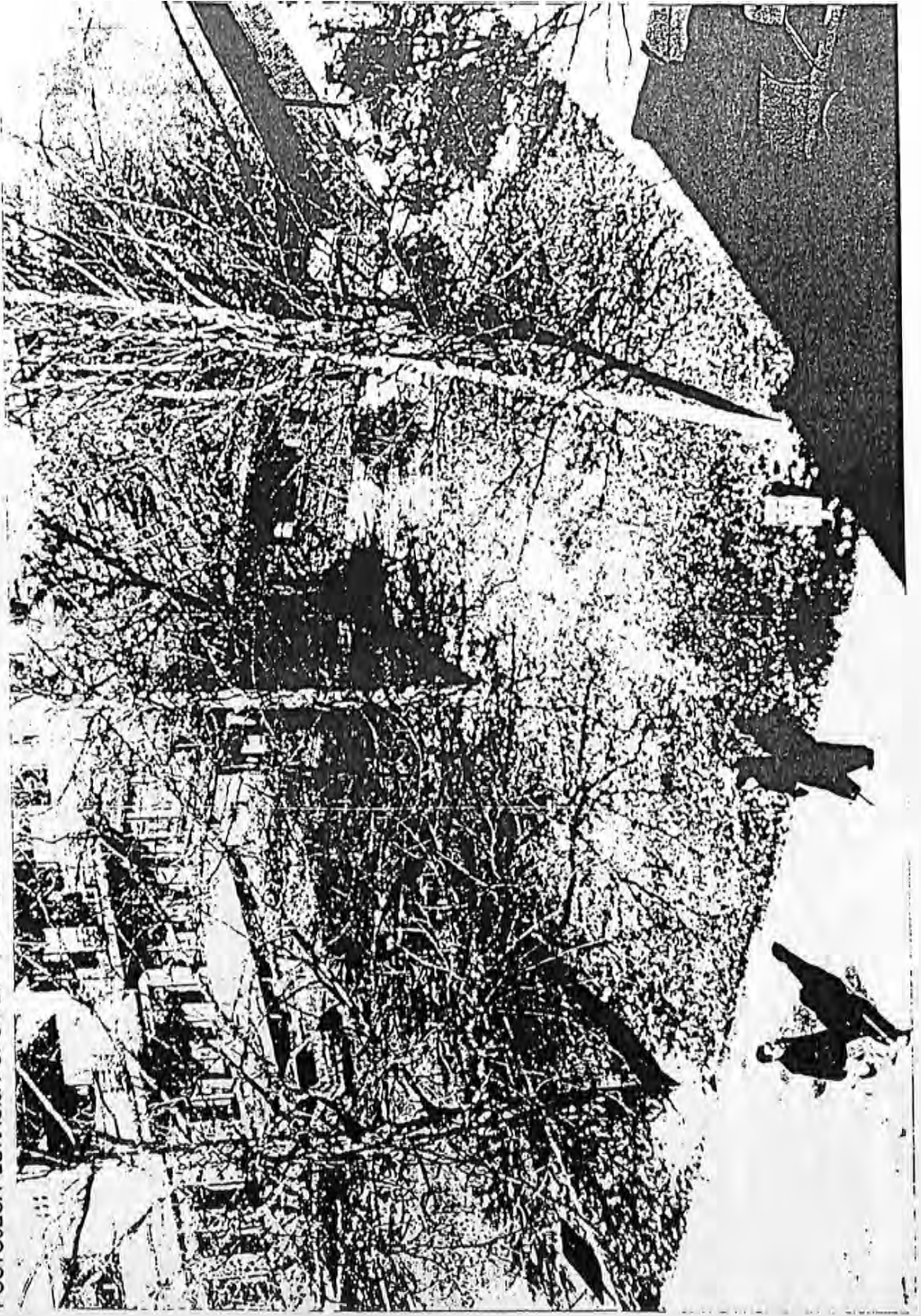
SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGE I ZGRADE
NADRABINATA U ČAKOVCU - fotografije makete

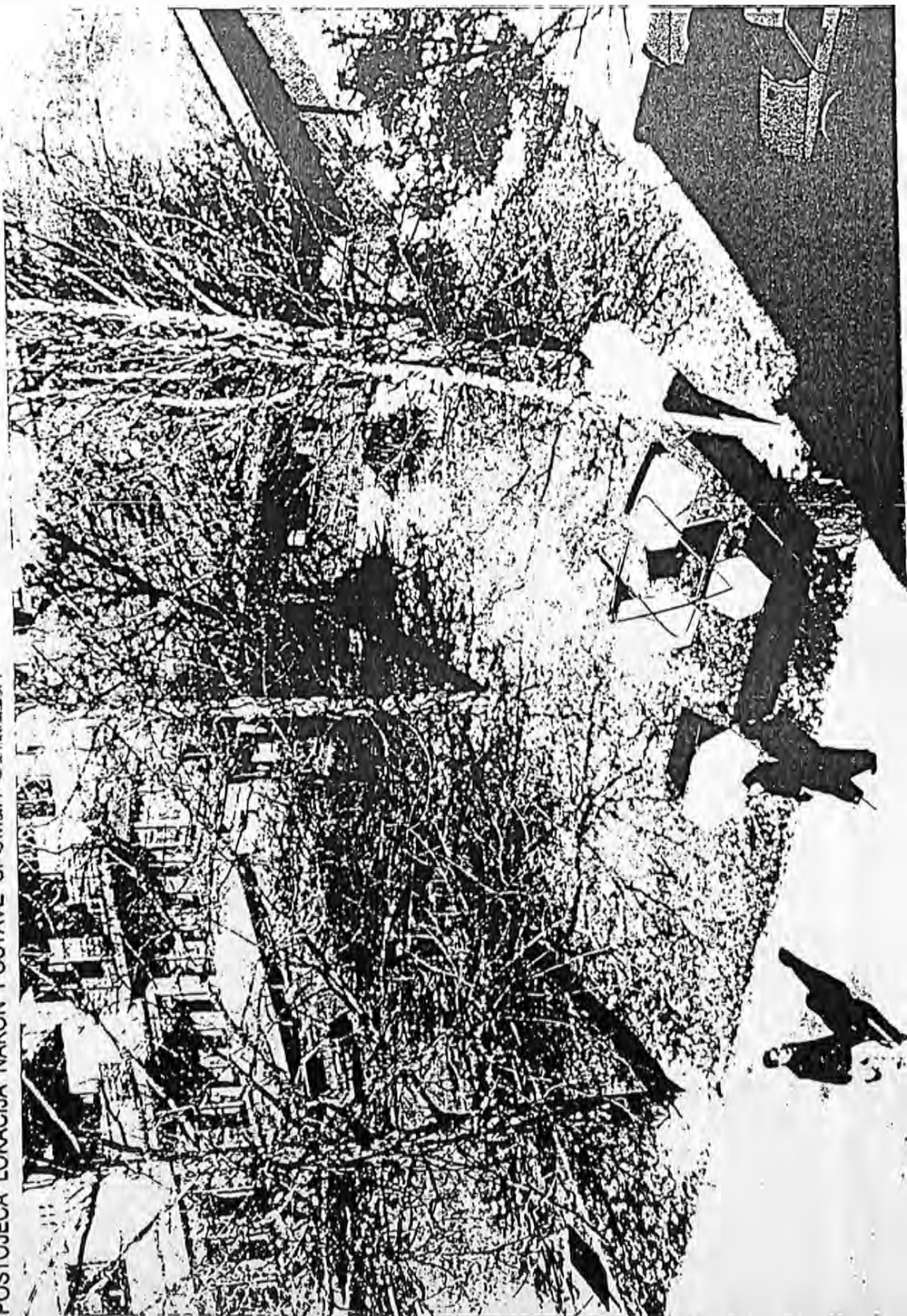
SKULPTURA-SPOMEN OBILJEŽJE NA MJESTU ŽIDOVSKJE SINAGOGJE I ZGRADE
NADRABINATA U ČAKOVCU - fotografije makete

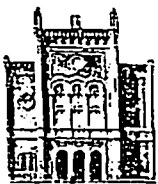

POSTOJEĆA LOKACIJA SPOMEN OBILJEŽJA

POSTOJEĆA LOKACIJA NAKON POSTAVE SPOMEN OBILJEŽJA

10000 Zagreb, Palmotićeva 16
Tel. 385-1 434-619, 425-517, fax 385-1 434-638, p.p. 986

41

Dr. Đorđe Pal
Čakove, Travnik 28/1

BR : 320/97

ZAGREB, 24.04.1997.

Dragi dr. Pal,

U prilogu Vam šaljem Vaš tekst preveden na hebrejski.
Također Vam šaljem i kopiju pisma koje smo uputili gospodinu
Marijanu Ramušćaku - Županu i gradonačelnici gospodi Mariji Ružić u
Čakovec.

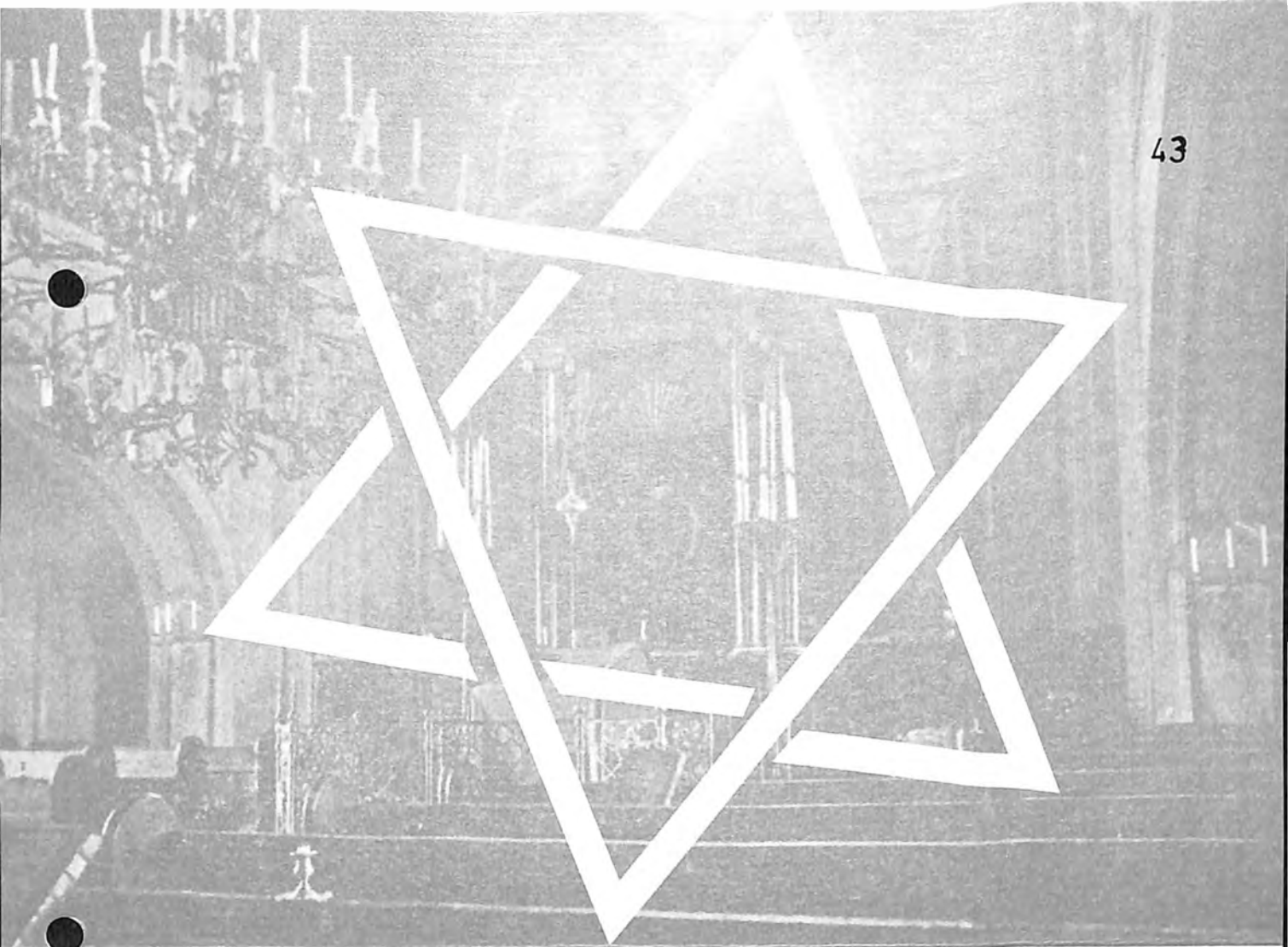
Srdačno Vas pozdravljamo,

Dunja Šprajc

במקום הזה עמד
בית - הכנסת
שהוקם בשנת 1836
ונהרס בשנת 1944

NA OVOM MJESTU
STAJALA JE
ŽIDOVSKA SINAGOGA
SAGRAĐENA 1836.
SRUŠENA 1944.

MEĐIMURSKA ŽUPANIJA
GRAD ČAKOVEC I ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC

ČAST NAM JE POZVATI VAS NA KOMEMORACIJU
ŽRTAVA HOLOKAUSTA, KOJU ODRŽAVAMO SVAKE
GODINE POSLJEDNJE NEDJELJE SVIBNJA,
ODNOSNO 25. SVIBNJA 1997.

- U 11 SATI NA ČAKOVEČKOM GROBLJU
- U 12 SATI U PARKU RUDOLFA KROPEKA
OTKRIVANJEM SPOMEN OBILJEŽJA NA MJESTU
SRUŠENE ŽIDOVSKE SINAGOGE

25. SVIBNJA U ČAKOVCU

Počast žrtvama holokausta

Već tradicionalno obilježavanje godišnjice tragičnih događaja u travnju 1944., kad je u logore smrti odvedeno više od sedam stotina Židova iz Čakovca i Međimurja, obaviti će se i ove godine posljednje svibanjske nedjelje, dakle 25. ovog mjeseca u 11 sati na čakovečkom groblju.

Poslije te komemoracije bit će u 12 sati u Parku Rudolfa Kropka otkriveno spomen-obilježje na mjestu gdje je stajala židovska sinagoga, srušena 1944. godine. Tako će se Čakovec i Međimurje simbolički odužiti svojim nekadašnjim sugrađanima koji su bez vlastite krivice bili zahvaćeni okrutnom namjerom da im se čitav narod uništi.

Spomen-obilježje projektirao je dipl.ing.arh. Tibor Horvat, a prikazuje "ranjenu Davidovu zvijezdu" na razvalinama. Spomeničku vrijednost obilježja povećava originalno kamenje koje je preostalo na opustošenom i napuštenom židovskom groblju u Kotoribi; tako će na najbolji mogući način služiti svojoj prvotnoj namjeni.

Očekuje se da će svečanostima komemoracije i otkrivanja spomen-obilježja biti nazočni uglednici židovske zajednice u Hrvatskoj, predstavnici javnog i političkog života Grada, Županije i Republike te neki od čakovečkih Židova koji su preživjeli holokaust.

V. Kapun

MEDIMURJE ● 21. SVIBNJA 1997.

U NEDJELJU U 12 SATI U PARKU RUDOLFA KROPEKA

Spomen obilježje na mjestu srušene sinagoge

Inicijativom Židovske općine Čakovec i Zupanije medimurske Grada Čakovca, u tijeku suradnje postavljanja spomen obilježja bl- všo) židovskoj sinagogi, sagra- denoj 1836. u sklopu nadrabinata i židovske škole, a srušene 1944. Prema riječima projektanta arhi- tekta i bora Horvata, tu u svrhu su sa srušenog židovskog grobl- ja u Kotoripskoj sumi dopremile ni ostaci nadgrobnih spomen- ka. Radove izvodi "Gradišće" iz Nedelšca, a svečano otvorenje komemoracija predviđena je za 25. svibnja. Komemoracija zapo- činje u 11 sati na čakovečkom gr- oblju, a u 12 sati će u nedjelju u parku Rudolfa Kropka u Čako- vcu biti otkriveno spomen obilje- zje na mjestu srušene židovske sinagoge. (Branko Nad)

MEDIMURSKÉ NOVINE

23. svibnja 1997.

Govor predsjednika Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj i predsjednika Židovske općine Zagreb prof. dr. Ognjena Krausa na komemoraciji čakovečkim žrtvama holokausta Čakovec, 25. 5. 1997.

Kao i svake godine, sastali smo se i ove godine u Čakovcu, na groblju - uz spomenik čakovečkim žrtvama ŠOA - da se sjetimo 21. svibnja 1944., najgorega dana u povijesti židovske zajednice u Čakovcu.

Tog dana u Auschwitzu je ubijeno 413 Židova iz Čakovca i okolice, a u Čakovcu je srušen hram.

Dogodilo se to dva mjeseca nakon ulaska Hitlerove vojske u Mađarsku. Od 1941. Čakovec i cijelo Međimurje nalazili su se u Hortijevoj Mađarskoj. U toj državi Židovi nisu doživjeli genocid, iako je i ona imala antisemitske zakone i terorizirala Židove. Ali nakon 16. ožujka 1944. - kada su preuzeli vlast u Mađarskoj - nacisti su odmah počeli s uništavanjem Židova koje su masovno slali u logore smrti.

U Čakovcu su početkom travnja 1944. uhapšeni predsjednik židovske općine dr. Ljudevit Schwarz i najugledniji Židovi, a 26. travnja svi Židovi Čakovca, Preloga, Donje Lendave i Murske Sobote sabrani su u hramu. Židovska općina brojala je tada 605 članova. Nakon tri dana svi su iz hrama odvedeni u geto u Novoj Kaniži, a otamo su s velikim transportom mađarskih Židova 15. svibnja odvedeni u Auschwitz. Tamo su gotovo svi (njih 413) ubijeni 21. svibnja. Tog dana srušen je u Čakovcu i hram.

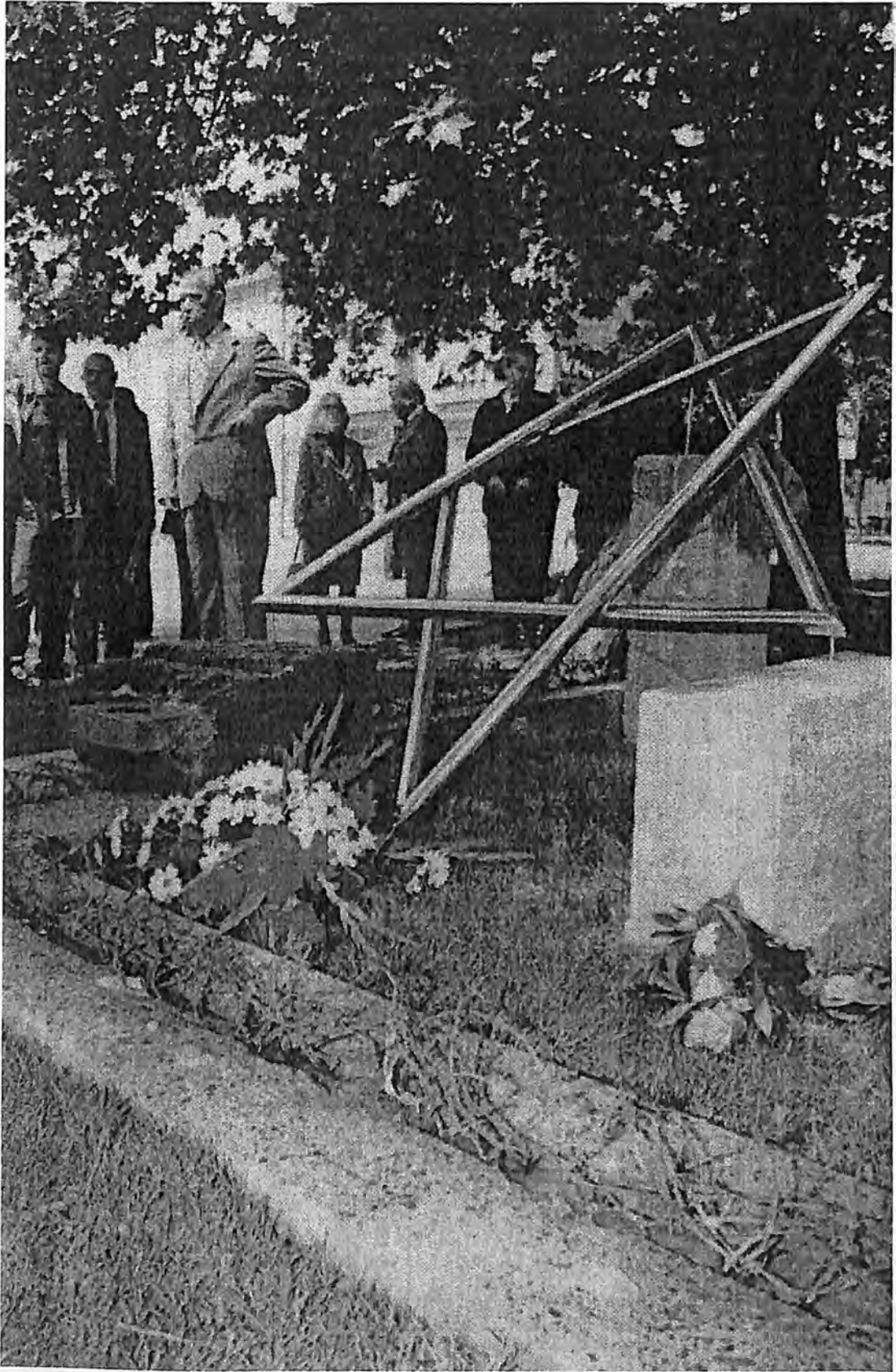
Iako taj dan zovemo DANOM UNIŠTENJA - jer je tada uništen najveći dio zajednice - njen hram kao simbol njena postojanja - opljačkana njena imovina - židovska općina u Čakovcu postoji i danas. Na sreću HOLOKAUST su preživjela 83 člana židovske općine. Oni su se nakon oslobođenja 1945. godine vratili u Čakovec. Dio njih odselio se 1948. godine u Izrael, ali općina se održala.

Kao i svi Židovi, ni mi nikada ne zaboravljamo nevine žrtve holokausta. To nam nalaže naš zajednički zavjet sjećanja. Komemoracija u spomen Židova Čakovca i Međimurja, žrtava holokausta, dio je tradicije židovske zajednice u Hrvatskoj. Sastajemo se svakoga svibnja u Čakovcu da u sjećanju na žrtve - na njihovu smrt, ali i njihov život - potvrdimo njima i sebi da ćemo održati židovstvo, židovsku kulturu i tradiciju, danas i u budućnosti.

Zivronam livraha!

Štovani gospodine gradonačelnice, štovani gosti,
dragi sugrađani, gospode i gospodo!

Srdačno vas sve pozdravljam u ime Međimurske županije, Grada Čakovca i svoje osobno. Svima zahvaljujem na odazivu.

Mi stojimo na svetom tlu židovske zajednice Međimurja, na svetom tlu naših majki i djedova, naših predaka. Upravo na ovom mjestu stajala je zgrada židovske općine a do nje sinagoga od 1836. do 1944., upravo su s ovog mjesta naši brojni rodaci krenuli na put bez povratka. Nakon deportacije mađarska nacistička okupacijska vlast srušila je sinagogu, jer je znala da je ona simbol židovske vjere, opstojnosti i tisućljetnog trajanja židovskog naroda. Sinagoge u okolnim gradovima Hrvatske, Slovenije i Mađarske nisu srušene, kao npr. u Varaždinu, Koprivnici, Križevcima, Murskoj Soboti, Nagykanizsi, Zalegerszegu, one postoje i danas, ali se koriste u druge svrhe.

Ovo spomen-obilježje podižemo u znak priznanja i zahvalnosti židovskoj zajednici Međimurja za njezin ukupan doprinos ne samo gospodarskom, kulturnom, športskom, nego i sveopćem razvoju i životu cijelog ovog područja, doprinos koji je bio presudan za onaj gospodarski, kulturni i civilizacijski identitet Grada i Županije, kojim se danas toliko ponosimo.

Neka ova slomljena židovska zvijezda i ovo kamenje, koje je dopremljeno s ostatka ostataka židovskoga groblja u Kotoribi, budu trajnim simbolom i svjedokom stradanja židovskog naroda i židovske zajednice Međimurja, mjesto sjećanja i uspomena, trenutak povijesti za svakoga koji ovdje zastane, ali i pouka novim naraštajima da se ništa sličnog ne ponovi.

Hvala svima koji ste došli, hvala arhitektu Tiboru Horvatu koji je spomenik zamislio i realizirao.

U Čakovcu, 25. svibnja 1997.

Marijan Ramušćak
međimurski župan

Poštovane gospođe i gospodo!

Teško je u ovoj svečanoj zgodi i na mjestu punom znakovitosti govoriti o židovskoj zajednici Čakovca i Međimurja. Još je teže njenu dva stoljeća dugu prošlost prikazati tako cjelovito i iscrpno kako to ona zaslužuje, kako vi očekujete i kako ja smatram potrebnim, a u isto vrijeme samo u toliko riječi, rečenica i minuta koliko dopušta vaša strpljivost, ograničena ovim vjetrovitim vremenom i zamornim stajanjem.

Podsjetimo se ipak da postoje čvrsti dokazi o prvim, nama tek djelomično poznatim članovima te zajednice koji su iz različitih mjesta uz današnju granicu između Austrije i Mađarske, odnosno iz sjevernoga Gradišća, došli u tadašnje malo i skromno trgovište Čakovec svakako prije 1795. godine. Tada su naime tu već imali svoju "Chewru Kadischu" i vlastito groblje. Sigurno siromašni i tada još građani drugog ako ne i trećeg reda, tu su našli svoje "mjesto pod suncem", saživjeli se sa sredinom, množili se i prirodnim priraštajem i pridolaženjem svojih sunarodnjaka i suvjernika, raširili se i po drugim mjestima toga kraja tako da je njihova zajednica povremeno činila i jedan i pol posto međimurskog stanovništva, u samom pak Čakovcu dosegla je čak više od jedanaest posto čitave mjesne populacije.

Svojevrsan i nepobitan dokaz njihovog brojčanog i materijalnog jačanja predstavljaju i činjenice koje se upravo na ovom mjestu i upravo u ovom času ne mogu prešutjeti. Prije dva stoljeća osnovali su svoju bogoštovnu općinu za čitavo Međimurje, od Raskrižja do Legrada, a prije stotinu i šezdeset godina, 1836., sagradili su baš ovdje svoju sinagogu. Takvi se objekti ne grade ni mali i tijesni, ni za broj ljudi koji će ih već prvog dana do kraja ispuniti. Ipak je sinagoga samo za četiri desetljeća postala premala i preskromna, pa su je 1876. godine značajno proširili i temeljito preuredili. Tom je zgodom uz nju bila sagrađena i škola, a do ove, baš tu gdje stojimo, i zgrada rabinata koji je uskoro dobio i rang nadrabinata.

Kako su padale srednjovjekovne barijere odnosa prema njima i kako su čakovečki i međimurski Židovi postajali ravnopravni članovi opće društvene zajednice, tako je rasla njihova uloga u javnom životu i nerijetko narasla do vodeće. Njihova marljivost i neumornost, spretnost i promišljenost, poduzetnost ali i oprez u poslovanju nesumnjivo su koristili i njima, ali su i bitno pridonijeli prosperitetu i ugledu grada i kraja. Razvili su trgovinu i već 1834. godine osnovali prvu tvornicu u Čakovcu. (Bila je to tvornica likera, šampanjca, žestokih pića i octa). Za njom su se redala druga poduzeća i zahvati u gospodarstvo, od onih koji su se razvili u današnju "Međimursku trikotažu", "Čateks", "Hrast", "Zrinski", "Vajdu", "Čakovečki mlin", "Međimursku banku" i drugo, do onih koji su se s vremenom ugasili, a u svoje su vrijeme mnogo značili kao izvori nafte, ugljenokopi, pilana u Kotoribi i Donjoj Dubravi i sl.

Ni druga područja intelektualnih djelatnosti nisu im bila strana. Njihova je zajednica dala poznate liječnike, pravnike, profesore, inženjere različitih struka, umjetnike svih vrsta, športaše s vrhunskim plasmanima. Kad bi se iz kronike svekolikog međimurskog javnog i društvenog, ne samo gospodarskog i političkog nego i kulturnog, sportskog pa i zabavnog života do drugog svjetskog rata izbrisala sva njihova imena i sve ono što treba njima zahvaliti, povijest Čakovca i Međimurja ostala bi nenadoknadivo osiromašena i do neprepoznatljivosti krivotvorena.

Istini za volju treba reći: nisu svi bili Graneri i Neumanni, Hirschleri i Schlesingeri, Steineri i Sterni - što znači ugledni i bogati. Bilo je među njima i mnogo malih, običnih ljudi koji su svoj svagdašnji kruh jeli doslovno u znoju svoga lica. I u posljednjem njihovom popisu bilo ih je pekara, mesara, brijača, "šošlara", "šnajdera", "tišlera", "šlosea". Tko nije mogao ili znao drugo, kuhao je ručkove za "abonente" ili razvažao kiselu vodu po gradu, ali je svoj posao radio savjesno i od njega živio pošteno, makar i skromno. U tome je bila tajna njihova stotinuipedesetgodišnjeg opstanka ovdje i suživljavanja s drugom narodnom, vjerskom, jezičnom i mentalitetskom sredinom.

A onda je došao najžalosniji, najtragičniji čas njihove povijesti, ne samo ove ovdje. Teško je uspoređivati ga s načinom kako je holokaust zahvatio Židove u drugim krajevima i tadašnjim državama.

Međutim, ako se načini uništenja jednog naroda uopće mogu stupnjevati, onda ovaj ovdje spada među najteže i, uvjetno rečeno, najtemeljnije. I jedina usporedba koja bi mogla doći u obzir jest ona s "Bartolomejskom noći" i "Noći dugih noževa".

Da jednu takvu noć spriječe, neki su se od ovdašnjih Židova već od početka suprotstavljali fašizmu, neki su se uključili u oružanu borbu protiv njega, neki su od njih i pali u njoj. A kad su se svi već nadali da će kraj rata doći ipak prije hitlerovskog "Endlösung", u rano jutro 26. travnja 1944. godine sručila se njegova oluja i u času pokupila sve Židove po čitavom Međimurju, njih više od sedam stotina - od dvogodišnjeg djeteta do devedesetidevetgodišnje starice, od najbogatijeg tvorničara do najsiromašnijeg pokućarca, od najzdravijeg muškarca do umiruće žene, od ortodoksnog vjernika i uvjerenog cionista do vjerski indiferentnog i nacionalno asimiliranog, od onoga koji se još nadao do onoga koji je već očajavao.

Već prva dva dana zatvora u prenatrpanoj sinagogi i čakovečkoj osnovnoj školi, bez vode i hrane izvana, mnoge su do kraja iscrpile. Ipak su svi bez razlike morali krenuti na mjesec dana dug put do Auschwitza. Tamo je preživjele već na ulazu čekalo razdvajanje: jedni ravno u plinske komore, drugi u barake iza kojih je opet vrebala smrt od glada, holesti, injekcije, noža ili metka. Ne uzahud: više od pet stotina naših židovskih sugrađana nije uspjelo otrgnuti se iz njena zagrljaja. Nezasluženi muka i patnji riješili su se u nepoznatim grobovima, skupnim jamama i krematorijima tvornica smrti.

Nešto kasnije od njih došli su na red i "polužidovi", ranije pokršteni, oni iz mješovitih brakova i oni koji su makar malo "mirisali" na nearijevstvo.

Ni njihova imovina nije bila pošteđena. Pokretne su stvari bile popisane, pa razvučene ili jednostavno uništene. Vlasništvo pak nad nekretninama bilo je na brzinu, ali usprkos ratnoj "gužvi" uredno i pedantno u službenim knjigama prenijeto na mađarske državne organe i ustanove.

Tako se onih dvadesetak posto čakovečkih i međimurskih Židova, koji su preživjeli holokaust, poslije drugog svjetskog rata našlo u sličnoj situaciji kao i njihovi daleki preci i prethodnici: oni su počeli tu živjeti ni od čega, ovi su nastavili tu živjeti bez ičega. Čekalo ih je najprije dugo i mučno prikupljanje i vraćanje onoga što se još moglo naći i vratiti, a zatim i novi društveni poredak, novi državni sustav kojemu se relativno malo njih prilagodilo. Zato nije bilo čudno ni neočekivano što ih je većina iskoristila priliku i prihvatila mogućnost za

odlazak u Izrael - zemlju i državu koju je njihov narod tisućama godina sanjao, priželjkivao i očekivao.

Ovaj "kroki" povijesti židovske zajednice u Čakovcu i Medinurju, sam po sebi štur i sažet do krajnjih mogućnosti, bio bi i besmislen da se još jednom ne vrati na čakovečku sinagogu. Nemoguće je ovdje upuštati se u razloge koji su poštedjeli od rušenja baš sve sinagoge oko Čakovca: u Varaždinu, Koprivnici, Nagykanizsi, Zalaegerszegu i Murskoj Soboti, a nisu poštedjeli samo ovu ovdje. Učinili su to tako temeljito da od nje nije ostao doslovno ni kamen na kamenu. Nikakva istraga sa strane onih koji bi je mogli, htjeli ili morali provesti, nikakva strpljivost sa strane vas, koji se možete a ne morate složiti s takvim razmišljanjem, neće - da upotrijebim istu sintagmu - "vratiti kamen na kamen" i ponovno podići sinagogu koje već više od pola stoljeća nema.

Zato neka i ovo njeno obilježje, njen žalostan simbol oko kojega smo danas okupljeni bez obzira na veze koje pojedinca vežu s njim - a dopustite da u njemu vidim "ranjenu Davidovu zvijezdu na ruševinama" - bude znak sjećanja na ono što je bilo i prošlo, znak sagledavanja onoga što jest, i znak razmišljanja o onome što bi moralo biti.

Hvala vam na strpljivosti!

Čakovec, 25. 5. 1997.

Vladimir Kapun

Govor predsjednika Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj i predsjednika Židovske općine Zagreb prof. dr. Ognjena Krausa prigodom otvaranja spomen-obilježja na mjestu srušene sinagoge u Čakovcu
 Čakovec, 25. 5. 1997.

Danas, na mjestu gdje je bio židovski hram, otvaramo spomenik koji će održavati sjećanje na simbol života jedne od najstarijih općina osnovanih u sjevernoj Hrvatskoj. Spomenik se podiže uz potporu Međimurske županije i grada Čakovca, zaslugom gospodina župana Ramušćaka i profesora Vlade Kapuna, kojima židovska zajednica u Hrvatskoj ovom prigodom izražava osobitu zahvalnost.

Zahvaljujem i arhitektu, gospodinu Horvatu koji je oblikovao spomenik. Spomenut ću i predsjednika Židovske općine Čakovca gospodina Dr. Đorda Pala, zahvaljujući kojem se u ovoj zajednici njeguje židovska tradicija, a u tome i njegovu aktivnost da se ovaj spomenik podigne.

Hram je 1830. izgradila Židovska općina u Čakovcu, osnovana 1794. godine. Općina se s vremenom razvila u snažnu i aktivnu zajednicu, a njeni su članovi kao trgovci, industrijalci, liječnici, advokati i intelektualci dali velik doprinos razvoju i kulturi Čakovca. Njen je razvoj prekinuo rat, u kojem je židovski narod izgubio 6 milijuna ljudi - nevinih žrtava nacističkog bezumnog zločina. U genocidu stradala je i ova općina: dan njenog najvećeg stradanja bio je 21. svibnja 1944.

Posljednji događaj u hramu bilo je okupljanje Židova iz Čakovca, Preloga, Dolnje Lendave i Murske Sobote koje su ovamo 26. travnja 1944. doveli nacisti. Nakon tri dana svi su iz hrama odvedeni u Novu Kanižu, u geto, a odatle u Auschwitz. Tamo su ubijeni 21. svibnja 1944. Tog istog dana srušen je i židovski hram u Čakovcu.

Danas, na dan tradicionalne komemoracije u spomen čakovečkih žrtava holokausta, otvaramo spomenik koji će održavati sjećanje na postojanje i stradanje Židova u Čakovcu - na mjestu gdje je više od stotinu godina stajao simbol židovske zajednice Čakovca.

Spomenik se sastoji od ostataka nadgrobnih spomenika sa židovskoga groblja u Kotoribi. Zvijezda na ovom spomeniku simbolizira i sjećanje i našu nadu da će ova zajednica opstati u ovom gradu.

U ime Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj zahvaljujem svima koji su pomogli da se podigne ovo spomen-obilježje.

Zahvaljujem i svima koji su došli na ovu tužnu svečanost.

Govor predsjednika Židovske općine Čakovec prim.dr.sci. Đorđe Pala prigodom otvaranja spomen-obilježja na mjestu srušene sinagoge u Čakovcu
Čakovec, 25. 5. 1997.

Poštovani gosti, dame i gospodo,

Dozvolite mi da se u ime Židovske općine Čakovec i u svoje ime zahvalim gosp. Marijanu Ramušćaku, županu Županije međimurske za njegovu cjelokupnu pomoć i razumijevanje, od ideje pa sve do rješavanja zadnjih problema oko realizacije ove nadasve plemenite zamisli.

Ovo je obilježje za sjećanje na jednu značajnu grupu žitelja Međimurja koji su živjeli i djelovali na području naše Županije gotovo 200 godina.

Na ovom je mjestu stajala sinagoga, središte njihovog duhovnog i svjetovnog života. Srušena je 1944. godine kada je i gotovo cijela židovska zajednica odvedena u logore smrti odakle ih se vratila tek nekolicina.

Zahvaljujem Gradskom poglavarstvu Čakovca na ukazanoj pomoći prilikom realizacije ovog obilježja.

Gosp. arhitektu Tiboru Horvatu zahvaljujem na arhitektonskom i umjetničkom rješenju, od početne zamisli do izvedbe spomen-obilježja. Zahvaljujem gosp. prof. Vladimiru Kapunu koji je bio organizator svih poslova oko realizacije ovog projekta, s kojim sam proživio uspjehe i radost gledajući ostvarenje naših snova.

Zahvaljujem svima koji su pomogli u tehničkoj realizaciji.

Na kraju, s veseljem moram istaći da je ovo spomen-obilježje odraz mišljenja i suosjećanja čitavog naroda Županije međimurske.

Spomen-obilježje medimurskim Židovima

ČAKOVEC, 25. svibnja – U Parku Rudolfa Kropka u središtu Čakovca, na mjestu gdje je bila sinagoga, srušena 1944., u nedjelju je svečano predstavljeno spomen-obilježje doprinosu Židova razvitku i napretku Čakovca i Medimurja, ali i njihovom teškom stradanju za vrijeme mađarske okupacije tog područja. Spomen-obilježje rad je čakovečkog arhitekta Tibora Horvata, a oblikovano je kao ranjena Davidova zvijezda, položena na nadgrobne spomenike iz devastiranog židovskog katoripskog groblja, obrubljena simboličnim zidom s bodljikavom žicom.

O ulozi Židova u gospodarskom, kulturnom, sportskom i drugom razvitku, te o njihovu stradanju govorili su dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine u Zagrebu i koordinator židovskih općina Hrvatske, medimurski župan Marijan Ramušćak, povjesničar Vladimir Kapun i dr. Đorđe Pal, predsjednik Židovske općine u Čakovcu. Samo u jednome danu, 26. travnja 1944. u Čakovcu i Medimurju mađarski je okupator odveo više od 700 Židova, od kojih je njih više od 600 svoje židovsko podrijetlo platilo životom, upozoreno je u izlaganjima. Također, istaknuto je da su se i medimurski Židovi uključili u antifašistički pokret.

U nedjelju je održana i komemoracija stradalim Židovima na židovskom dijelu središnjeg čakovečkog Gradskog groblja. Komemoraciji i predstavljanju spomen-obilježja bili su, među brojnim uzvanicima, nazočni i mr. Nenad Porges, ministar gospodarstva, Eva Schwarz iz Budimpešte, kći posljednjeg predsjednika čakovečke Židovske općine 1944. godine, te novoizabrani čakovečki gradonačelnik Aleksandar Makovec.

DRAGO OVČAR

"VJESNIK", 26. svibnja 1997.

KOMEMORACIJA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U ČAKOVCU

Spomenik na mjestu srušene sinagoge

ČAKOVEC - U Parku Rudolfa Kropka, na mjestu gdje je u svibnju 1944. godine do temelja srušena židovska sinagoga, u nedjelju je otkriveno spomen-obilježje žrtvama holokausta. Na komemorativnoj svečanosti medimurski župan Marijan Ramušćak rekao je kako su

ga; zgrada židovske općine u Čakovcu, a odatle je mađarska okupacijska vlast u travnju 1944. godine deportirala više od 600 medimurskih Židova u Auschwitz, gdje ih je većina ubijena. Ovo spomen-obilježje podižemo u znak priznanja i zahvalnosti židovskoj zajednici Međimurja za njezin uku-

pan doprinos sveopćem razvoju ovog područja.

Na komemoraciji je dr. Ognjen Kraus kazao da, iako se sjećanje na holokaust zove Danom uništenja jer je tada 21. svibnja 1944. godine uništen najveći dio židovske zajednice u Međimurju i njezin hram, židovska općina i danas postoji u Čakovcu. (I. Ž.)

"VEČERNJI LIST", 26. svibnja 1997.

OTKRIVANJE SPOMEN-OBILJEŽJA STRADANJA ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U MEDIMURJU

TRAJNO SJEĆANJE NA HOLOKAUST

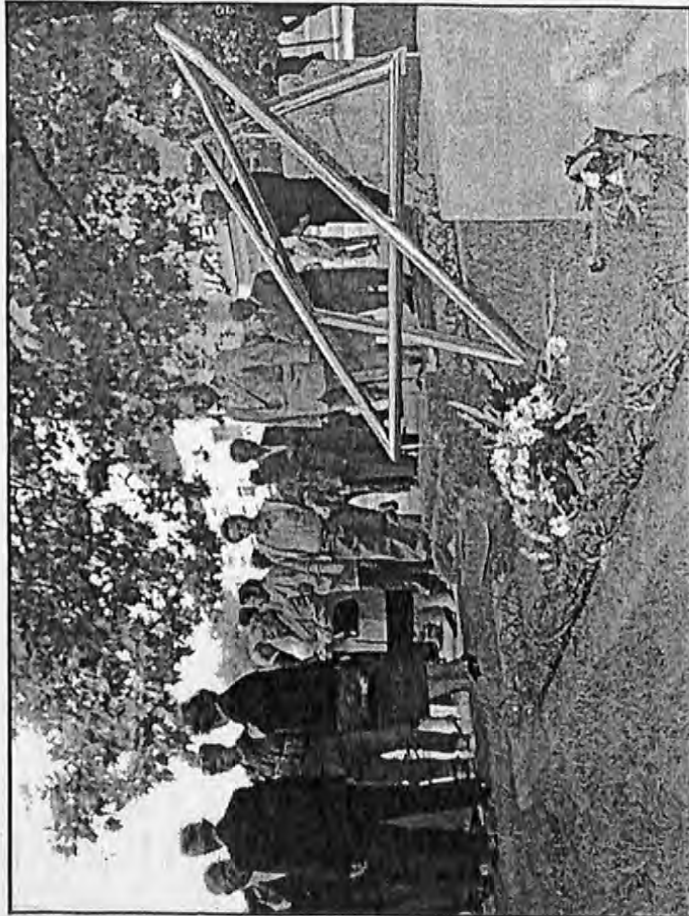
ČAKOVEC - Slomljena židovska zvijezda, kameni ostaci sa židovskog groblja u Kotoribi i bodljikava žica ostaju trajni simbol i svjedok stradanja židovske zajednice u Medimurju. To je izjavio medimurski župan Marijan Ramušćak prigodom otkrivanja spomen-obilježja žrtvama holokausta u Čakovcu, čiji je autor čakovečki arhitekt Tibor Horvat. Na tom je prostoru, u današnjem Parku Rudolfa Kropéka, stajala zgrada židovske općine, a do nje sinagogu, podignuta 1836., a do temelja srušena 1944. godine, nakon što su nacisti preuzeli vlast u Mađarskoj, pod čijom je okupacijom tada bilo i Medimurje.

U travnju te godine uhićeni su svi Židovi s područja Čakovca, Preloga, Lendave i Murske Soboté, dovedeni u njihov čakovečki hram, a tri dana poslije prebaćeni su u geto u Velikoj Kaniži, odakle su velikim transportom odvede-

ni u Auschwitz, židovska općina u Čakovcu u ono je vrijeme brojila 605 članova. Većina njih ubijena je u koncentracijskom logoru 21. svibnja 1944. godine, a isti je dan srušena i sinogoga u Čakovcu. Bio je to pravi genocid nad medimurskim Židovima.

Na sreću, kazao je na komemoraciji dr. Ognjen Kraus, holokaust su preživjela 83 člana židovske zajednice, koji su se po svršetku rata vratili u Čakovec, ali ih je potom dio odselio u Izrael. Oni koji su ostali, uspjeli su održati židovsku općinu, koja postoji i danas, a predsjednik joj je dr. Đorđe Pal. O dolasku Židova u Čakovec i Medimurje prije 200 godina, njihovom nemjerljivo velikom doprinosu razviku gospodarstva, kulture i života u tom kraju uopće, ali i njihovom stradanju, na komemoraciji je iscrpno govorio povjesničar Vladimir Kapun.

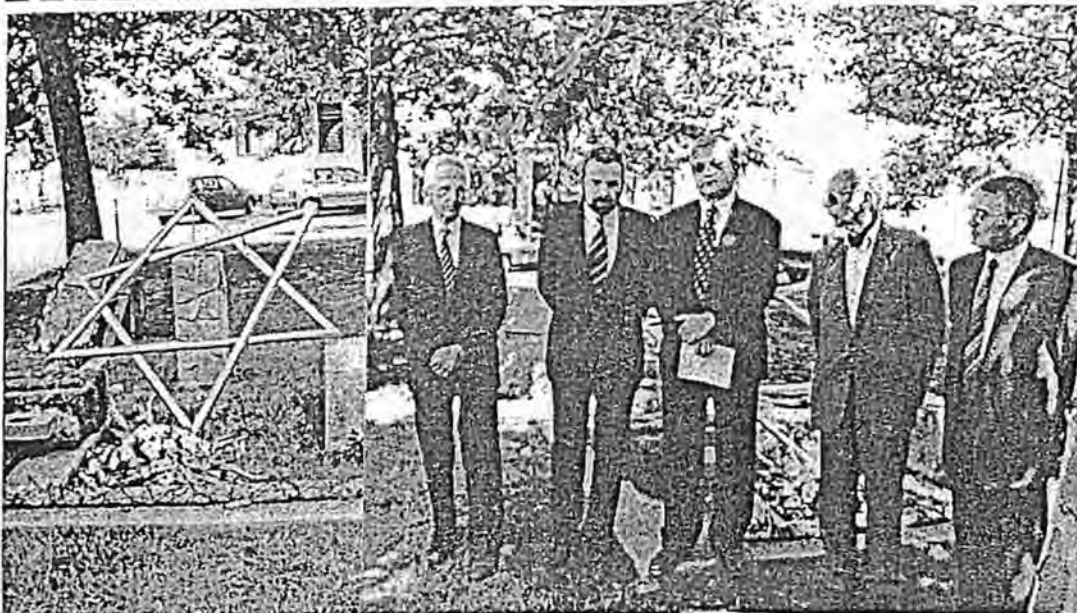
I. Žišković

Spomen-obilježje žrtvama holokausta

Snimio B. Damiš

"VEČERNJI LIST", 27. svibnja 1997.

Još jedno spomen-obilježje u gradu

Ovogodišnje tradicionalno sjećanje na žrtve holokausta - Židove pogubljene u nacističkim logorima za vrijeme Drugog svjetskog rata - bilo je svečanije nego inače. U nedjelju, 25. o.mj. u 11 sati bila je održana komemoracija na židovskom dijelu groblja u Mihovljanu. Pred županom medimurskim Marijanom Ramušćakom, novozabranim gradonačelnikom Aleksandrom Makovcem, većim brojem članova židovske zajednice u Hrvatskoj i građana ne samo iz Čakovca, svečanost je u ime ovdašnje židovske općine otvorio njen predsjednik dr. Đorđe Pal. Poslije kraćeg spominjanja žrtava na hebrejskom jeziku prema židovskom običaju, o tragičnoj sudbini više od pet stotina čakovečkih i medimurskih Židova koji se nisu vratili iz logora govorio je predsjednik Zajednice židovskih općina u Hrvatskoj prof. dr. Ognjen Kraus iz Zagreba.

Glavni dio svečanosti počeo je točno u podne u Parku Rudolfa Krokepa. Tu je simbolički bilo otkriveno spomen-obilježje na mjestu gdje je od 1836. do 1944. godine stajala sinagoga i objekti židovske bogoštovne općine. Oko njega okupilo se još više predstavnika javnog, političkog i gospodarskog života grada i kraja te dosta građana koji su na različite načine bili povezani sa stradalim i pokojnim Židovima ove sredine, a sa živima i sad održavaju veze. Među njima bilo je više gostiju

iz Varaždina i Zagreba. Svi su došli u svoje, osobno ime, ali su neki bili prepoznati i kao visoki državni dužnosnici. Posebno treba spomenuti gđu Evu Schwarz iz Budimpešte, kćerku nekadašnjeg čakovečkog odvjetnika, te Ivicu Slingera i Ota Konstelna iz Zagreba, inače rodom iz Preloga i Čakovca, koji su i sami bili odvedeni u logor, ali su preživjeli holokaust.

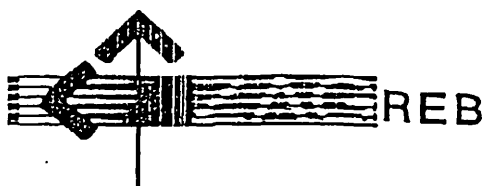
O tragičnosti događaja, značenju obilježja i povijesti ovdašnje židovske zajednice govorili su župan Marijan Ramušćak, Vladimir Kapun i dr. Ognjen Kraus. Nakon ponovnog simboličkog spomena žrtvama na hebrejskom jeziku, svečanost je zaključio dr. Đorđe Pal istaknuvši zahvalnost židovske općine Čakovec organizatorima proslave, izvođačima radova i nazočnima, posebno županiji medimurskoj, njenom županu i dipl.ing.arh. Tiboru Horvatu kao donatorima i sponzorima obilježja i čitave proslave te narodu Medimurja koji je sačuvao uspomenu na svoje nekadašnje sugrađane.

Sve se odvijalo u znaku nastojanja da se sačuva uspomena na tragediju koja se više ne može ničim nadoknaditi, ali koja upravo zato mora biti opomena za sva buduća vremena, ljude i prilike da se nešto slično ne dogodi nikad nigdje nikome. (V.N.)

Snimio Bojan Kocijan

ČAKOVEC: OTKRIVENO SPOMEN-OBILJEŽJE ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

Čakovec, 26. 5. 1997. (IKA) - Spomen obilježje "Ranjena Davidova zvijezda" otkriveno je 25. svibnja na mjestu nekadašnje židovske sinagoge u Čakovcu. Svečanosti otkrivanja spomen-obilježja, kao i prethodnoj komemoraciji za žrtve holokausta, bili su nazočni brojni dužnosnici grada Čakovca i Međimurske županije, predstavnici Židovske općine Čakovec, te gosti iz Zagreba. Nazočni su bili i predsjednik Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj *dr. Ognjen Kraus* i ministar gospodarstva *Nenad Porges*. Stradanje Židova u drugome svjetskom ratu na području Čakovca i Međimurja svake se godine obilježava svečanom komemoracijom na posljednju nedjelju u mjesecu svibnju.

IKA

U ČAKOVCU ODRŽANA KOMEMORACIJA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

Obilježje na mjestu sinagoge

Kao i svake godine, posljednje nedjelje u svibnju, u Čakovcu je održana komemoracija žrtvama holokausta. Komemoracija u organizaciji Židovske općine Čakovec, Grada Čakovca i Županije međimurske, započela je na čakovečkom groblju, uz spomenik čakovečkim žrtvama fašističkog rata, da bi se obilježio "Dan uništenja", najgori dan u povijesti Židovske zajednice u Čakovcu. Tog dana je u Auschwitzu ubijeno 413 Židova iz Čakovca i okolice, a u Čakovcu je srušena sinagoga. Na čakovečkom groblju govorili su prof. dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i koordinatorka Židovskih općina Hrvatske, dr. Đorđe Pal, predsjednik Židovske općine Čakovec, a molitvu je održao Vlado Kur. Iako taj dan zovemo "Danom uništenja", rekao je prof. dr. Ognjen Kraus, jer je tada uništen najveći dio čakovečke židovske zajednice i njen hram kao simbol njena postojanja, Židovska općina postoji i danas. Na sreću, holokaust su preživjela 83 člana Židovske općine Čakovec, dodao je Kraus, koji su se nakon oslobođenja vratili u Čakovec, ali ih je većina otišla u Izrael.

Komemoracija je nastavljena u parku Rudolfa Kropka, predstavljanjem spomen-obilježja na mjestu srušene židovske sinagoge. Spomenik je zamislio i realizirao arhitekt Tibor Horvat, a sastojl se od slomljene Davidove zvijezde i nad-

grobnih spomenika, ostataka devastiranog židovskog groblja u Kotoribi. Spomenik je postavljen na mjestu gdje je stajala zgrada Židovske općine Čakovec i sinagoga sagrađena 1836., a srušena 1944. godine. Na otkrivanju spomen-obilježja govorili su: dr. Ognjen Kraus, prof. Vladimir Kapun, dr. Đorđe Pal, predsjednik Židovske općine Čakovec i župan međimuraki Marijan Ramušćak.

-Ovo spomen-obilježje podignuto je u znak priznanja i zahvalnosti Židovskoj zajednici Čakovec za njen ukupan doprinos ne samo gospodarskom, kulturnom i športskom, nego sveopćem razvoju i životu cijelog područja, rekao je Marijan Ramušćak, te dodao kako je ovo spomen-obilježje trajan simbol i svjedokom stradanja

židovskog naroda i židovske zajednice Međimurja, mjesto sjećanja i uspomena, ali i pouka novim naraštajima da se ništa sličnog ne ponovi. Dr. Ognjen Kraus je među ostalim rekao: -Kao i svi Židovi i mi nikada ne zaboravljamo novine žrtve holokausta. To nam nalaže naš zajednički zavjet sjećanja. Komemoracija u spomen Židova Čakovca i Međimurja dio je tradicije židovske zajednice u Hrvatskoj."

Komemoraciji su bili nazočni mr. Nenad Porges, ministar gospodarstva u Vladi RH, Eva Schwarz iz Budimpešte, kći posljednjeg predsjednika Židovske općine u Čakovcu 1944. godine, te Aleksandar Makovec, novotabrani čakovečki gradonačelnik i drugi. (L. Cipek)

U Čakovcu je 25. svibnja o.g. održana tradicionalna komemoracija žrtava holokausta i svečano otkrivanje spomen-obilježja na mjestu židovske sinagoge, sagrađene 1836. i srušene u proljeće 1944. godine.

Na mjesnom groblju ispred spomenika žrtvama holokausta sastao se velik broj uzvanika i članova židovske zajednice. Među njima bili su predstavnici Županije međimurske na čelu sa županom g. Marijanom Ramušćakom i gradonačelnikom Čakovca g. Aleksandrom Makovcem, zatim predsjednik Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj prof. dr. Ognjen Kraus, članovi Zagrebačke židovske općine i predstavnici drugih vjerskih zajednica u Međimurju, a okupilo se i mnogo građana.

Nakon pozdravnih i uvodnih riječi predsjednika Židovske općine Čakovec dr. Đorđa Pala, uobičajenu molitvu pročitao je g. Vlado Hur, a onda se prigodnim govorom okupljenima obratio prof. dr. Kraus.

Glavni dio svečanosti održan je zatim u užem središtu grada gdje je otkriveno spomen-obilježje na mjestu nekadašnje sinagoge i drugih objekata čakovečke Židovske općine. Neočekivano velik broj uzvanika i građana pozdravio je i svečanost otvorio župan Marijan Ramušćak. Potom je Vladimir Kapun govorio o dva stoljeća dugoj povijesti židovske zajednice u Čakovcu i Međimurju s posebnim osvrtom na holokaust i sinagogu. Na isto se ponovno osvrnuo i prof. dr. Kraus, a svečanost je zaključio predsjednik Židovske općine Čakovec dr. Đorđe Pal zahvaljujući u njeno ime Županiji međimurskoj i njenom županu, Gradskom poglavarstvu Čakovca, dipl. inž. arh. Tiboru Horvatu za originalno, vrlo lijepo i uspješno arhitektonsko i tehničko rješenje spomen-obilježja, Vladimiru Kapunu za pomoć i suradnju oko ostvarenja prvotne zamisli o proslavi, izvođačima radova, svim okupljenima i svima onima koji čuvaju uspomenu na svoje nekadašnje židovske sugrađane, posebno na one stradale u holokaustu. Naročito je istakao donatore obilježja i svečanosti, Županiju i inž. Horvata, bez čijih uistinu velikih i nesebičnih sponzorskih intervencija ne bi bilo moguće ostvariti čitavu zamisao.

V.N.

(Zajedno s izlaganjem Vladimira Kapuna, tekst će biti objavljen u slijedećem broju časopisa "Ha-kol" koji izlazi nakon završavanja ovoga kompleta.)

ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC
U Čakovcu, 29.05.1997.

MEDIMURSKA ŽUPANIJA
Župan, g. Marijan Ramušćak
Ulica R. Boškovića 2
40000 Čakovec

Nakon postavljanja i svečanog otkrivanja spomen-obilježja na mjestu nekadašnje sinagoge u Čakovcu smatramo svojom dužnošću iskreno zahvaliti Vama i Međimurskoj županiji prije svega na razumijevanju kojim ste naš prijedlog o tom poduprli, zatim na svemu što ste učinili da on bude i ostvaren, i napokon na lijepim riječima koje ste prigodom svečanosti izrekli. Sigurno je, naime, da bez Vas i Vaše brige oko toga, naročito pak bez Vašeg materijalnog doprinosa sve bi ostalo samo na našoj želji bez izgleda za skoriju realizaciju.

Budite uvjereni da ova Židovska općina zna cijeniti što ste joj time učinili i da će Vam ostati trajno zahvalna.

S poštovanjem,

PREDSJEDNIK:

dr. Đorđe Pal

ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC
U Čakovcu, 29.05.1997.

TIBOR HORVAT, dia
Ulica A. Starčevića 8
40000 Čakovec

Poštovani gospodine,

Nakon postavljanja i svečanog otkrivanja spomen-obilježja na mjestu nekadašnje sinagoge u Čakovcu iskreno Vam i s poštovanjem zahvaljujemo na svemu što ste u vezi s tim učinili. To je prije svega idejno, arhitektonsko i tehničko rješenje obilježja koje Vam služi na čast i koje su nazočni visoko ocijenili, a zatim - ali ne manje - neposredna briga oko njegova izvođenja i ostvarenja. Posebno ističemo Vaš donatorski i sponzorski doprinos bez kojega teško da bi čitav projekat bio ostvaren.

Budite uvjereni da ova Židovska općina zna cijeniti što ste joj time učinili i da će Vam ostati trajno zahvalna.

S poštovanjem,

PREDSJEDNIK:

dr. Đorđe Pal

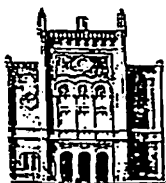
Zagreb, 29. svibanj 1997.

Gosp. Marijan Ramušćak
Župan županije Međimurske
40000 ČAKOVEC
Boškovićeva 2

Još jednom Vam želim zahvaliti za sve što učinili da se u Čakovcu
obilježi mjesto na kojem je nekada stajala sinagoga.
Zahvaljujem Vam se isto tako za organizaciju otvorenja kao i druženje
posle toga u hotelu "Park".

Uz najbolje želje

Vaš
dr. Ognjen Kraus

Židovska općina Zagreb

קהילה היהודית - זגרב

10000 Zagreb, Palmotićeva 16

Tel. 385-1 434-619, 425-517, fax 385-1 434-638, p.p. 986

69

Zagreb 29.svibanj 1997.

arh.ing. Tibor Horvat
40000 ČAKOVEC
Ante Starčevića 8

Poštovani gospodine Horvat,

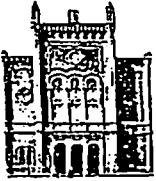
Želim Vam se zahvaliti u svoje osobno ime i u ime Židovske općine Čakovec kao i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj, na Vašem rješenju spomen obilježja nekadašnje sinagoge u Čakovcu.

Ono je učinjeno vjerujem na opće zadovoljstvo grada Čakovca tako i židovske zajednice.

Ja osobno mogu izraziti svoje potpuno zadovoljstvo onim što ste učinili.

S poštovanjem

Vaš
dr. Ognjen Kraus

Židovska općina Zagreb

קהילה היהודית - זגורב

10000 Zagreb, Palmotićeveva 16

Tel. 385-1 434-619, 425-517, fax 385-1 434-638, p.p. 986

70

Zagreb 29.svibnja 1997.

Prof. Vladimir Kapun
40000 ČAKOVEC
Kralja Tomislava 14

Poštovani gosp. prof. Kapun,

Primito moju zahvalu za sve što ste učinili da spomen obilježje čakovečke sinagoge bude provedeno na način kojim je učinjeno.

Posebno Vam želim zahvaliti za govor koji ste održali, na njegov sadržaj kao i na način na koji ste ga priopćili.

Još jednom puno hvala

Vas
dr. Ognjen Kraus

U okviru obilježavanja dvjestogodišnjeg postojanja židovske zajednice u Čakovcu i Međimurju, Židovska općina Čakovec sudjelovala je izlaganjem "Dva stoljeća židovske zajednice u Čakovcu i Međimurju" na simpoziju "Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj", koji je bio održan od 4. do 6. prosinca 1996. u Zagrebu. Opširniji tekst, pripremljen za tu priliku, bit će objavljen u posebnom zborniku radova sa simpozija.

U vezi pak s podizanjem i otkrivanjem spomen-obilježja na mjestu nekadašnje sinagoge u Čakovcu Vladimir Kapun i dr. Đorđe Pal objavili su u županijskim novinama "MEĐIMURJE" seriju od osam članaka pod zajedničkim naslovom "DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU" koji čine kratak i vrlo pojednostavljen te namjeni i koncepciji tjednika prilagođen prikaz povijesti te zajednice. Budući da je i ta serija bila sastavni dio svega što se zbivalo i radilo u vezi sa spomen-obilježjem, a uklapa se i u namjenu s kojom se priprema ovaj komplet dokumentarne građe, dodana je ovdje u cjelini.

NEPOZNATA POVIJEST

Povijest židovskih zajednica u mnogim gradovima i krajevima Hrvatske, a da se druge države niti ne spominju, već je prilično istražena, proučena i poznata. Za Čakovec i Medimurje to se ne može reći. Doduše, u domaćem, onom autohtonom stanovništvu još uvijek postoji sjećanje na brojne ljude koji su ovdje činili takvu zajednicu, ali je ono podložno zakonima prolaženja vremena i procesu smjene generacija, a zna se kako oni sami po sebi utječu na uspomene i pojedinca i čitavih ljudskih po-

koljenja. K tome treba uzeti u obzir i neke opće okolnosti u proteklih šezdesetak i više godina, usmjerene manje ili više izravno prema židovskoj zajednici i vjere koje nose židovsko ime ili obilježje. Zbog svega toga neće trebati dugo čekati čas kad će nestati i ono malo sad već prilično blijedog sjećanja koje se još uvijek, ali sa sve manje uspjeha, odupire zaboravu.

Takav prirodan i razumljiv tljek stvari može spriječiti samo povijest i oni koji će htjeti od nje i iz nje učiti. Ona povijest koja smatra važnim i potrebnim ne zaboraviti ni lijepe ni ružne, ni radosne ni tužne, ni svijetle ni tamne, ni ugodne ni sramne strane života, sadašnjega i prošloga. Pa ako se na čakovčekom groblju manje ili više javnim komemoracijama opravdano nastoji obnavljati sjećanje na tragične žrtve židovskoga holokausta i ođavali počast onima koji, ne svojom voljom, ne počivaju u svojim grobnicama i u društvu sa svojim dragim precima i potomcima, onda ne samo da nije suvišno, nego je i potrebno sjećati se i onoga što je suprotno takvom žalosnom uništenju židovske zajednice u Čakovcu, a to je njen početak, stvaranje i trajanje. Ukratko, treba napisati njenu, makar već i zaboravljenu, povi-

jest.

Istini za volju treba priznati: jedna takva povijest već je napisana i objavljena 1977. godine podaleko ođavde: čak na drugom kontinentu, u Tel-Avivu! Tog se posla prihvatilo i obavio ga Tibor Grünwald, po rođenju i mladosti Čakovčanin. Učinio je ono što su drugi, možda pozvaniji za to, propustili učiniti - teško je suditi da li bolje i stručnije od njega, ali mora se reći: nama pristupačnije, bliže nego on u onoj dalekoj dajlini, u njegovoj, novoj domovini, Izraelu. Istina, njegova knjiga dospjela je i ovdamo, u Medimurje, ali što to vrijedi kad je pisana hebrejskim jezikom i židovskim piscima? Koliko je god vrijedan, samo njen poslužiti? Koliko je to dovoljan niti da sažetak na hrvatskom jeziku nije dovoljan niti da se o knjizi sudi, a kamoli da podaci u njoj budu upotrebljivi barem za stručnjake. Čak i pokušaj da se u njene tajne prodre posredno, preko tumača i prevoditelja, traži toliko vremena, napora i troška koliko ih u ovom času i u našim prilikama nije moguće smoci.

Stoga hvala pokojnom nekadašnjem našem sugrađaninu što je dalekim svijetom prionio glas, a možda i slavu - to ne znamo - čakovčke

Dvije vijesti, makar već objavljene u „Medimurju“, nisu izgubile svoju aktualnost. Prva se odnosi na simpozij „Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj“, održan prije četiri mjeseca u Zagrebu; na njemu su dr. Đorđe Pal i Vladimir Kapun uspješno i zapazeno prikazali i dva stoljeća postojanja židovske zajednice u Čakovcu i Medimurju. Druga vijest zapravo je dvostruka: najprije je Gradsko poglavarstvo Čakovca dalo svoju suglasnost na prijedlog da se u gradu obilježi mjesto na kojem je do svibnja 1944. god. stajala sinagoga ili židovski hram, a danas joj nema nikakva traga čak ni u sjećanjima velike većine građana, zatim je postavljanje obilježja bilo i najavljeno za posljednju nedjelju u svibnju, kad se održava godišnja komemoracija žrtava najokrutnijega holokausta koji je odnio šest milijuna života, među

njima i više stotina medimurskih Židova.

Aktualnost tih vijesti sadržana je prvenstveno u tome što je židovska zajednica u ovom kraju i gradu u svoje vrijeme činila nezamerniv dio medimurske populacije pa je i njezina prošlost sastavni i neodvojivi dio medimurske povijesti. Taj njen udio nije još dovoljno poznat ili je obavljen velom nepotpune i netočne, katkad i tendenciozno iskrivljene obavještenosti. Stoga će, a u vezi s naprijed rečenim, „Medimurje“ u nekoliko nastavaka objaviti kratki pregled najzanimljivijih rezultata do kojih su došli istraživači prošlosti te zajednice. Čini to s uvjerenjem da se time barem donekle popunjava jedna praznina u ionako nedovoljno poznatom mozaiku naše opće povijesti, i sa željom da te rezultate dopune oni čitatelji koji to mogu.

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

židovske zajednice. Medulim, za domaće potrebe i povijest to nije dosta. Tu je trebalo krenuti od prvih, polupuno nepoznatih početaka, sakrivenih u nepredvidivo zapletenom i mutnom kaosu svega što se zbivalo u posljednjih više od pola stoljeća otkad je sve židovsko bilo proskribirano najnehumanijih zakonima i najokrutnijom praksom. Posao nije bio uzaludan. Premda još daleko od svog završetka, već je vidljiv kostur, naort moguće dvjestogodišnje povijesti židovske zajednice u Čakovcu i Medimurju. O njemu će biti govora u sljedećim nastavcima.

Prvi put u popisu

Prvi gđir Čakovca i prva veza Medimurja s jednim Židovom dogodila se davno, prije više od pola tisućljeća. Povijesni izvori, spominju da je Ivan Ernušt zvan Hampe bio Židov porijeklom iz Švedske i da je na neki način došao u Mađarsku - već bogat ili se tu obogatio, za nas nije važno. Isti izvori kažu da je taj, zbog bogatstva ugledan i moćan čovjek bio "financ-ministar" hrvatskog i mađarskoga kralja Matije Korvina (1443.-1490.), poznatog i u medimurskoj narod-

noj predaji. ("Poklam kralj Matjaš spi, nit pravice ga već ni.") Zbog velikih usluga koje je svojim novcem činio državnoj blagajni, kralj ga je 20. studenog 1473. imenovao doživotnim hrvatskim banom.

Međutim, da bi to mogao biti, Ivan Ernušt morao je imati posjed u Hrvatskoj. Naime, stari su zakonodavci mudro razmišljali: ne može se očekivati da će netko dobro upravljati zemljom, državom, ako sâm nije uz nju vezan osobnim vlasništvom, odnosno vlastitim interesom da u njoj bude dobro. Drugim riječima: ban u Hrvatskoj mogao je biti stranac, ali je morao imati posjed u njoj te po tome biti i hrvatski feudalac. Poštujući dakle, takav zakon, kralj je uz čast i vlast hrvatskog bana dao Ivanu Ernuštu u trajno vlasništvo tvrđave Čakovec i Strigovu sa svim što im pripada, to jest čitavo Medimurje koje se, očito, nalazilo u Hrvatskoj.

Ne zna se što je i koliko sâm Ivan Ernušt kao Židov po narodnosti ili vjeri, po mentalitetu ili po svemu zajedno, učinio u Medimurju, za Medimurje ili, možda, protiv njega. Ne zna se, naime, kad je ostavio židovstvo i bio kršten, prije ili poslije dobivanja Medimurja. U svakom slučaju, potomci su mu bili kršćani, vjerojatno i nacionalno asimilirani, a jedan od sinova, Sigismund s nadimkom "Čakovečki", bio je od 1475. do 1505. godine ugledan biskup u Pečuhu.

Ivan Ernušt Hampe umro je 1478. god. i time je prestala neposredna veza Medimurja s jednim pravim Židovom. Očito pak je da ona nije bila ni duga, ni čvrsta, ni s nekim ozbiljnijim posljedicama. Naime, puna tri stoljeća iza

Hampove smrti ne zna se, ni za jedan podatak koji bi dao naslućivati bilo kakav dodir između medimurskih domorodaca, čvrsto vezanih za svoju grudu zemlje, i tih nesretnih ljudi bez domovine kojima je kao nacionalnoj i vjerskoj zajednici seljenje često bilo uvjet opstanka.

O Tri stoljeća kasnije
Vrijeme od ta tri stoljeća bilo je i dugo i vrlo dinamično. U njemu su se opće prilike temeljito promijenile u svjetskim razmjerima. Promjene u svijetu nisu bile bez odjeka u krajevima oko Medimurja niti se ono moglo obratiti od njih. Tu su u međuvremenu nestali Ernušti pa za njima Zrlinski, a vrijeme Althanna bilo je pri kraju. Opasnost od Turaka povukla se daleko na istok šire sa zapada prema Podunavju, pa na tom putu preplavljuju i kraj između Mure i Drave - ne bez posljedica i promjena u političkim, upravnim, gospodarskim, društvenim, a svakako i vjerskim odnosima.

Sve to treba uzimati u obzir kad se promatra i prosuđuje gotovo dvije tisuće godina dug put židovskog naroda iz njegove pradomovine s jedne strane preko Mediterana na zapad do Pirinejskog poluotoka, a s druge strane preko Rusije i sjevernijih krajeva do Engleske. Uz to se ne smije zanamariti i isto tako dugo sazrijevanje njihove želje da se vrate tamo odakle su pošli.

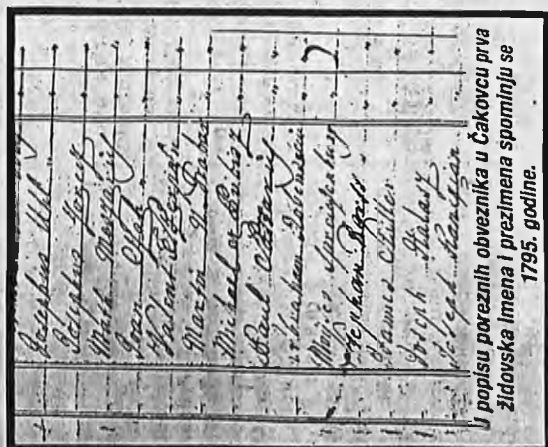
Na tom putu Medimurje im nije moglo biti zapreka niti je moglo izveći da i ono bude jedna od njihovih oaza. Pritom je za taj kraj potpuno svejedno jesu li velike društvene ideje XVIII. stoljeća na svom širenju sa zapada na istok

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

vkule Židove za sobom kao svoju čvrstu potporu i osiguranje, ili su Židovi išli za njima kao iza nekog štita koji im je osiguravao opstanak u dotad još neosvojenim i nepoznatim područjima. Sigurno je tek da se ovdje jedno s drugim vremenski prostorno poklapa na zanimljiv i neosporiv način: u Čakovcu - tada još nevelikom trgovištu, ali već odavno upravnom, gospodarskom, kulturnom i vjerskom središtu Medimurja - Židovi su se pojavili u posljednjem desetljeću XVIII. stoljeća. Koliko se zasad zna, tu su prvi od njih bili 1795. godine prvi put obuhvaćen popisom koji su službenici Zalad-ske županije vrlo savjesno sastavili i ne manje savjesno prijenjivali nastojeći od poreznih obveznika ujerati "caru carevo". Nije vjerojatno da su poreznici ozbiljnije pogriješili, niti da su čakovečki Židovi uspijevali pred njima prikrivati svoj dolazak i izbjegavati plaćanje poreza; rizik bi, posebno za Židove, bio prevelik. Stoga treba prihvatiti zaključak da se "Davidova zvijezda" u Čakovcu pojavila najkasnije 1795. godine.

U popisu poreznih obveznika u Čakovcu prva židovska imena i prezimena spominju se 1795. godine.

Bilo je i drugih

Prvi, dosad sa sigurnošću utvrđen, Židovi u Čakovcu bili su Filip Fischer, Abraham Rabenstein i Mojsije Spreitzenburg uz Fischerovo ime i prezime već je te, 1795. godine, bilo izričito zapisano da je Židov, a ostala dvojica dobila su tu oznaku tek sljedeće godine, kad su im se priruzila tri nova: Marko Eberspaniger, Salomon Honig i Jakob Mayer.

○ "PRVIJI" OD PRVIH

Jesu li ona trojica uistinu bili prvi i svi, ili je možda bilo "još prviji" i više njih? Na to se ne može odgovoriti kategorički i određeno. Iz onoga što se sada već zna,

druga mogućnost je vrlo vjerojatna. U matičnoj knjizi rođenih, naime, nalazi se podatak - obduše, naknadno upisan, ali ne nevjerojatan - da je Izak Löbl Tschakathurner, sin Salomona i Johane rod. Lautlich bio prvi Židović rođen u Čakovcu već 1782. godine! Može se dopustiti da taj podatak nije sasvim točan, a je li zato i sasvim kriv? Jer, iza njega slijede drugi, koji govore da je mali Izak Löbl dobio brata 1786. god., da je iste godine bio rođen i Emanuel, sin spomenutoga Marka Eberspanigera, zatim da je pet godina kasnije također već spomenuti Filip Fischer dobio kćer Leonoru, a na svijet je došao i sin Sandora Heinricha Aharon. Slijedili su 1792. god. Tobija, sin Viktora Neumanna, pa 1793. Mojsije Bernard, sin Ignaca Heinricha, zatim su se 1794. Tobiji Friedrichu i Aharonu Hirschmannu rodili kćerka Fani i sin Henrik - za toga posljednjega zna se i točan datum: 2. rujna. Onda je 1795. g. Filip Fischer ponovno postao otac i kćerci Amaliji, a uz njega se javlja i Mojsije Pollak s novorođenim sinom Samuelom, sljedeća je godine i spomenuti Abraham Rabenstein dobio kćerku Juliju. I tako dalje sve do 1942. godine.

Ako su neki od tih podataka nesigurni i netočni, a s tim treba računati, jesu li baš svi takvi? A ako i postoji određena mjera nesigurnosti, ne uključuje li ona i mogućnost da podaci nisu ni potpuni, nego da je bilo više i djece i onih židovskih obitelji u kojima se djeca više ili još, a možda i uopće nisu rodila, te da su se tu pojavile manje ili više ranije?

S druge strane, činjenica da neki od ljudi za koje se saznaje tek iz matice uopće nisu bili porezni obveznici ili su to postali tek dosta kasnije, jasno potvrđuje dvije pretpostavke. Prva je: spomenuta trojica, pa kasnije još trojica i za njima dosta drugih, možda ipak nisu bili prvi i

vjerojatno se nisu pojavili baš onda kad su se našli na poreznikom popisu. Iz toga slijedi druga: ako su bili tu već ranije, morao je biti ozbiljan razlog zbog kojega poreznici nisu reagirali na njih. To je moglo biti samo njihovo imovno stanje. Drugim riječima: došli su i bili tu kraće ili možda samo kao - puka sirotinja! Čak i kad su nešto stekli ili se bavili nekim koikolo-toliko unosnim poslom, većina ih je dugo bila izjednačena s onim mještanima koji su plaćali najmanji porez. Samo rijetki su se rijetko izdvajali od njih, a ako je nekad netko došao i do vrha porezne ljestvice, bio je pravi izuzetak.

○ NISU BILI PROLAZNICI

Sve pretpostavke o njihovom broju i vremenu dolaska potvrđuje još nešto. U ožujku 1796. umria su prva dvojica čakovečkih Židova o kojima to znamo: Josip Brandl i već spomenuti Salomon Tschakathurner. To samo za sebe ne znači ništa posebno. Međutim, oni su bili pokopani - na židovskom groblju, na mjestu koje je ta siromašna zajednica već kupila baš za tu svrhu. Je li netko prije toga bio pokopan tamo gdje su se inače pokapali nekatalolci, uz ogradu izvan župnoga groblja, danas ne znamo. A to što, evo, znamo jasno govori: nije ih bilo, malo i nisu namjeravali samo doći i otići, nego su si Čakovec izabrali za stalno boravište, čak i ono prekgrobno.

Kod nabiranja prvih Židova ne može se previdjeti da gotovo svi nose tipična židovska, biblijska imena. Očito će u novije vrijeme, posebno u ovom stoljeću, i u njihove obitelji ulaziti Verice i Tomislavi, Jurice i Zvonimiri, Zlatke i Spomenke.

S prezimenima je bilo nešto drugacije. Naviku da svom imenu dodaju ime oca poput nekog prezimena koje

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

je kod predaka bilo i kod potomaka, će biti sasvim drugacije, ti su Židovi napustili već prije nego su došli ovamo. Svakako pod utjecajem europske civilizacije prihvatili su stalna prezimena, ali specifična i još danas za njih prepoznatljiva. Neki su se s vremenom nacionalno, vjerski i mentalitetno srasli s neziđovskom sredinom, a ipak će prezimena Schwarz ili Weiss, Fischer ili Lederer, Sonnenwald ili Rosenberg, Goldbaum ili Silberstein i dalje zvučati kao židovska. Vjerojatno je to bio razlog što su pojedinci u ovom stoljeću svoja prezimena na različite načine pohrvaćivali ili pomadzarivali.

(U vezi s tim treba spomenuti jednu posebnost, u Medimurju. Tu živi više od stotinu i pedeset ljudi s prezimenom Židov. Oni relativno malobrojni takvi, razasuti po Hrvatskoj, vjerojatno također potječu odatle. Kako su njihovi preci došli do tog prezimena, zašto su ga uzeli ili dobili, nije poznato; sigurno je samo da ono danas nikoga ne smeta, ne izaziva baš nikakve asocijacije i nema nikakve veze sa Židovima o kojima se ovdje govori.)

Name Geborenen	geboren am	geboren in	Datum der Geburt	Geburtsort	Vermerk
...	1782	...	...	...	...
...	1786	...	...	...	...
...	1792	...	...	...	...
...	1793	...	...	...	...
...	1794	...	...	...	...
...	1795	...	...	...	...
...	1796	...	...	...	...

Židovske matične knjige bilježe njihova rođenja u Čakovcu od 1782. godine

Odakle su došli?

Za povijest svake zajednice koja na nekom području nije autohtona, samonikla, pitanje njezina porijekla nije manje važno od pitanja kad se na svom sadašnjem mjestu pojavila. Dapače, ako ovo drugo, vrijeme preseljenja, o nekome nešto govori, a sigurno je da govori, onda podatak o njegovu porijeklu govori još mnogo više. Iz njega se ne vidi samo časovit uzrok ili poticaj za tako važan korak u životu kakav je preseljenje, nego može ukazivati na ono što je mnogo trajnije i bitnije, što se stvara dugo i zadržava još duže, a to su psihofizičke osobine, mentalitet, sve ono što pojedinca ili zajednicu čini baš takvima kakvi jesu i po čemu se oni razlikuju od svih drugih oko njih.

Sve se to odnosi i na Židove u Čakovcu. Zna se da su došli ovamo u posljednjoj četvrtini osamnaestoga stoljeća, ali odakle - iz bliza ili daleka, s ove ili one strane?

U vrijeme kad se to događalo još nije bilo prijavno-odjavne službe prema našem shvaćanju, niti se vodila makar približno takva evidencija kakva danas ne ispušta iz vida ni onoga tko se pred njom skriva, a još manje onoga tko se ne skriva. Zato se do podataka koji nas zanimaju ne može doći zavrivanjem u policijski kompjuter ili ista-njem uredno složene kartoteke. Oni se ipak mogu naći - sigurno ne sasvim potpun i ne previše točni, ali ipak dovoljno pouzdani da daju odgovor na postavljeno pitanje.

To su podaci koji su bili, na žalost ne previše redovito i savjesno upisivani u rubrici "Geburts-Ort" prvog, najstarijeg "Todten-Protokolla" ili matice umrlih pripadnika čakovečke židovske zajednice. Između 1796. i 1836. godine u nju je bilo upisano dvadeset osoba - deset muških i isto toliko ženskih, svi u dobi između 30 i 78 godina. Kao mjesto rođenja za šest njih naveden je Schlaining, za četvero Čakovec - među njima je jedna pedeset-godišnjakinja koja bi kao starija sestra spomenutih Isaka Löbla i Aleksandra Tschakathurnera tu bila rođena već 1776. godine! -, za dvoje najstarijih samo Poljska, dok su ostali došli na svijet u Kobersdorfu, Köfrendu, Lackenbachu, pa u nama bližima Beitincima i Dobrovniku u Prekmurju te po jedan negdje u Češkoj i Moravskoj. (Za jednu ženu nije zabilježeno odakle je.)

U sljedećih dvadesetak godina za sve brojnije umrle, što znači i za sve veću židovsku populaciju, pored tih imena javljaju se

Rechnitz, Pinkafeld, Eisenstadt, Potten-dorf, Nikolsburg, Krakow i druga - sve mjesta u Gradišću s jedne i druge strane današnje austrijsko-mađarske granice pa dalje na sjever preko Češke i Moravske sve do Poljske. Opcenito se dakle može reći da je smjer kretanja Židova iz svojih ranijih prebivališta prema Medimurju bio uglavnom sjever-jug, s blagim oklonom gore prema sjeverozapadu. Dosta će vremena proteći prije nego se u popisu pojavi neko, opet rijetko, ime mjesta koje bitno odstupa od spomenutog smjera, a razlog tome najčešće je ženidba ili udaja s nekim tko je već došao ovamo iz onog "standardnog" smjera.

Nakon Čakovca ciljevi njihovih stalnih naseljavanja bila su i druga medimurska mjesta. U njih su dolazile uglavnom mlade obitelji, one u punoj životnoj i radnoj snazi, koje su tek tu dobivale potmladak "osuden" na duži ili kraći, a svakako doživotni boravak u istom ili kojem drugom mjestu Medimurja. To se lijepo vidi i u matici umrlih: najprije rijetko, a onda sve češće upisuju se "domaći" Židovi, oni kojima je "Geburts-Ort" bio Prelog, Podturen, Mala Subotica, Domašinec, Hodošan, Donji Kraljevec, Donji Vidovec, Turčiče, Draškovec, Gardinovec, Mursko Središće, Donja Dubrava, Strahoninec, Sv. Juraj u Trnju, Sveta Marija, Kotoriba, Belica, Sv. Martin na Muri, Čehovec, Palinovec, Jurčevac, Palovec, Štrigova, Goričan, Ivanovec, Mihaljevec (možda i Donji Gornji), Sveti Križ, Strelec i tako dalje - što uglavnom odgovara i vremenskom redoslijedu njihova "osvajanja" pojedinih medimurskih mjesta.

Prema tome, doseljavanje Židova u Čakovec i ostala naselja u Medimurju može se

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

s priličnom sigurnošću pratiti i utvrditi. Međutim, ne manje zanimljivo bilo bi znati jesu li baš medimurska mjesta bila krajnji cilj njihova kretanja iz ranijih prebivališta, ili su neki od njih, makar i po svojim naseljenicima, nastavljali put u istom smjeru, prema jugu i jugoistoku, dakle preko Drave u druge hrvat-ske krajeve. Više o tome mogli bi reći oni koji istražuju (ili će tek istraživati) povijest židovskih zajednica u Varaždinu, Zagrebu, Koprivnici, Bjelovaru, Virovatici i dalje. Prema onome što se iz Čakovca može vidjeti, s priličnom se vjerojatnošću može reći da barem do kraja Prvog svjetskog rata toga nije bilo u većoj mjeri. Razlog je bio što je na Dravi bila granica između hrvatskog i mađarskog dijela "zemalja krunice sv. Stjepana" i što u Hrvatskoj bio od davnine nešto drugačije prilike i odnos prema Židovima kao vjerskoj zajednici. To se vidi i po podatku koji nedvo-jbeno ima i veće, ne samo statističko značenje: za više od pola stoljeća boravka Židova u Medimurju samo ih je dvoje došlo i umro ovdje, a bili su iz Hrvatske. Jedan je bio rodom iz Jaske, a druga iz Varaždina. Do-vojnjo da se zaključuje kakve su migracijske veze Židova bile iz Medimurja preko Drave.

№	Vor-nam-Zusatz	Geburts-Ort		Geburts-datum	Geburts-zeit	Geburts-ort	Geburts-zeit
		№	Ort				
1	...	3	...	...	...	...	...
2	...	4	...	...	...	...	...
3	...	5	...	...	...	...	...
4	...	6	...	...	...	...	...
5	...	7	...	...	...	...	...
6	...	8	...	...	...	...	...
7	...	9	...	...	...	...	...
8	...	10	...	...	...	...	...
9	...	11	...	...	...	...	...
10	...	12	...	...	...	...	...
11	...	13	...	...	...	...	...
12	...	14	...	...	...	...	...
13	...	15	...	...	...	...	...
14	...	16	...	...	...	...	...
15	...	17	...	...	...	...	...
16	...	18	...	...	...	...	...
17	...	19	...	...	...	...	...
18	...	20	...	...	...	...	...
19	...	21	...	...	...	...	...
20	...	22	...	...	...	...	...

I matrica mrtvih pokazuje smjer doseljavanja Židova: sjever-jug

Što su zapravo bili?

Smjer iz kojega su u Medimurje došli prvi Židovi, a za njima i većina onih koji su kasnije tu našli svoje novo prebivalište nikako ne potvrđuje jedno mišljenje o njima koje se, naročito u vrijeme prve Jugoslavije ovdje uvrježilo i onda se zadržalo sve do danas. Za većinu Medimuraca oni su još uvijek Madaril. Nema sumnje da je kasnije, naročito u drugoj polovici XIX. stoljeća, bilo i onih koji su ovdje došli iz zapadne Madarske, no iz toga se ne može jednostavno zaključivati i o njihovoj mađarskoj narodnosti. Isto tako nema sumnje da su u određenom času, iz političkih i drugih razloga, i sami medimurški Židovi dali povoda da se stvori takvo mišljenje o njima, ali povijesne činjenice to ozbiljno pobijaju.

"Ispisava o prijenosu vlasništva", pisana njemački i goticom u "Čakovcu" 15. studenog 1857.

○ GOVORE NJEMAČKI,...

Prije svega, i po vjeri i po narodnosti - svakako nije nevažan i mentalitet - oni su bili i ostali Židovi. Premda nema izričitih dokaza za to, može se vjerovati da su najstarija njihova pokoljenja u obiteljskom i međusobnom komuniciranju još upotrebljavala "jiditš", jednu europeiziranu varijantu hebrejskog jezika koju su s vremenom sasvim napustili. Sa središtem iz koje su otišli i s ovim u koju su došli, govorili su njemački. U popisima stanovništva prije Prvog svjetskog rata, kad se nije registrirala narodnost, nego je njezinu ulogu i značenje imao "anyanyelv" ili "Muttersprache", gotovo svi su bili obuhvaćeni brojevima onih koji su njemački smatrali svojim "materinskim jezikom".

Zna se nadalje - uostalom, to priznaje i literatura pisana mađarskim jezikom i duhom - da su se i u svojim vjerskim obredima, osim ritualnih čitanja Biblije na hebrejskom jeziku, služili isključivo njemačkim jezikom. Čak su i svoje malice rođenih i umrlih te drugu takvu dokumentaciju pisali ne samo istim jezikom nego i njemačkim pismom, goticom. I za mjesta iz kojih su došli ili gdje su bili rođeni dugo su upotrebljavali samo njemačke nazive: Rechnitz, na primjer, Odenburg, Steinsnamanger, Olsnitz i tako dalje, premda su postojala i mađarska imena: Rohonc, Szombathely, Muraszombat (Murska Sobotina) i druga. Napokon, ni među njihovim prezimenima dugo nije bilo nijednog bez čistog njemačkog oblika ili barem prizvuka.

○ ZNAJU MAĐARSKI,...

Tek su dosta kasnije, poslije pada Bachova apsolutizma, pod utjecajem političkih prilika u Medimurju, a valjda i drugdje, naučili mađarski i njim se služili ravnopravno s njemačkim.

Tako se zna da je u njihovom hramu u Čakovcu prva propovijed na mađarskom jeziku bila održana tek 1862. god., još kasnije su se počeli tim jezikom služiti u svom službenom komuniciranju, a prvi kome je palo na pamet da svoje njemačko prezime zamijeni mađarskim bila je jedna preloška obitelj (Spitzer-Szemere) 1878. god. Tek jedanaest godina kasnije slijedila su njen primjer katoripska braća Rabenstein uzimajući prezime Radó, a onda jo u različitim vremenskim razmacima slično učinilo još nekoliko obitelji. (Zanimljivo je: neki su već tada uz dopuštenje mađarskog ministarstva unutrašnjih poslova postajali Horvati, Kováci, Vojnikovići!)

Kako su se sporazumijevali s medimurškim stanovništvom koje je govorilo jedan treći jezik? S jedne strane morali su se prilagodavati sredini u kojoj su željeli opstati. Ipak začudo, premda su izvršno govorili njemački, po strukturi drugaciji od mađarskog, starija pokoljenja sve do Drugog svjetskog rata nisu uspijevala naučiti korektno se služiti hrvatskim jezikom. Međutim, siromaštvo njihova rječnika, obilno "naddocknađeno" miješanjem gramatičkih oblika, smatralo se normalnim i samo u rijetkim, izuzetnim slučajevima smiješnim, a činilo ih je "na kilometar" prepoznatljivima. Tek najmlađi od njih nisu imali takvih problema ni s lokalnom ni s književnom varijantom hrvatskog jezika.

○ ...A TESKO IM JE S HRVATSKIM!

S druge strane, i Medimurce je život naučio služiti se tim jezicima barem toliko koliko je zahitjevalo šaljivo definirano, ali sasvim praktično pravilo: "Egy fél tudom, egy fél nem tudom, egy fél ujjal mutatom - Pol znam, pol ne znam, pol prstom pokazem!"

Uz obostranu dobru volju to je bilo dosta za uspješno komuniciranje između domaćeg stanovništva i "domaćih" Židova u Medimurju.

Ako je prije Drugog svjetskog rata i u njegovu počeliku odnos Horthyjeva režima u Mađarskoj prema "konačnom rješenju židovskog pitanja", kakvo je zamislio Hitler, davao neke nade da će mađarski Židovi ili židovski Mađari preživjeti rat, razviliti događaja duboko ih je razočarao.

Možda upravo u tom svjetlu treba gledati činjenicu da su praktično svi medimurški Židovi, koji su se uspjeli vratili iz logora u poslijeratnu Jugoslaviju, sebe i svoje pogumle rođake proglasili - Hrvatima je vjerske vjeroispovijedi! Koliko je to ipak bio odraz samo časovita raspoloženja, a i političke situacije, pokazalo se nakon novih razočaranja, a posebno nakon prilike za tražan odlazak u Izrael. Otišli su tamo samo kao Židovi po narodnosti, a ne kao Mađari, još manje kao Nijemci, najmanje kao Hrvati ili Jugoslaveni, jer su se ti narodnosti i državljanstva, a svakako i nepokretne imovine, morali službeno odreći prije nego im je bilo dopušteno i omogućeno iseljenje.

6 Ni kamen na kamenu....

Premda to nije nigdje izričito zabilježeno, sve što se zna o Židovima u Čakovcu i Medimurju jasno govori da su svi pripadali **aškenaskom ogranku** svoga naroda te da su činili etnički čistu i ritualno jedinstvenu zajednicu. Vrlo brzo, još dok su im se obitelji prebrojavale jednoznačnim brojevima, formirali su si samostalnu bogoštovnu opčinu. To se zaključuje iz podatka da je najkasnije 1795. godine u Čakovcu postojala "**Chewra Kadischa**", njihovo društvo sa svrhom da se brine za siromašne, bolesne, nemoćne i umiruće, pa i za umrle da budu pokopani prema vjerskim običajima. Spomenuto je već da je to društvo imalo i svoje groblje - nalazilo se na mjestu današnjih objekata "**Lovačkog doma**" i "**Elektre**" u Gajevoj ulici - i da je iste, 1795. godine pokopalo na njemu svoja prva dva

člana: 30-godišnjeg **Josipa Brandla** i 40-godišnjeg **Samuela Tschakathurnera**. Nakon što su se proširili u druga mjesta, židovska je općina obuhvaćala čitavo tadašnje Medimurje, od **Raskrižja do Le-grada**.

○ SINAGOGA PO MJERI ZAJEDNICE

Židovska zajednica dugo je bila ipak pre-malobrojna i općina presiromašna da bi si mogla sagraditi bogomolju, hram prema vjerskim propisima i tradiciji. Stoga je vjerske obrede deseljicima obavljala u privremenoj sinagogi, uređenoj u jednoj iznajmljenoj kući izvan mjesta. Zna se da su 1833. god. kao najamninu platili dva deset forinti, što tada nije bilo malo. Možda im je i to bio jedan od poticaja da razmišljaju o vlastitoj, pravoj sinagogi. Nakon što je zajednica brojanja i materijalno dovoljno ojačala, za nju je na licitaciji **16. svibnja 1834.** kupila jedno zemljište. Mjesno poglavarstvo usprotivilo se tome, ali je vlastelinstvo pristalo na prodaju i županijska skupština 4. rujna iste godine dopustila je podizanje hrama uz "preporuku" da židovska općina uplati 15 forinti u mjesnu blagajnu.

Tako je **sinagoga već 1836. godine bila** dovršena i otvorena za bogoslužje. Na žalost, o njoj ne znamo ništa više osim da se nalazila na mjestu današnjeg parkirališta ispred sadašnje zgrade tzv. "**male privrede**". Zaključujemo da je odgovarala tadašnjim prilikama i mogućnostima, a one, očito, još uvijek nisu bile prevelike, kao što ni njihov broj nije prelazio nekoliko desetaka obitelji i tek stotinjak ljudi. (Jedan popis 1845. god. nabroja 24 židovska građana u Čakovcu, od kojih svaki sigurno ima manju ili veću obitelj.)

Osim onih koji bi ustali iz nepoznatih grobova po nekadašnjim logorima, malo bi tko u tim razvalinama mogao prepoznati unutrašnjost sinagoge u Čakovcu.

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

stavnicima svih građanskih i vojnih vlasti te predstavnicima državnih organa i javnih ustanova u mjesnu obvezatno i korporativno odazivali na svečanu službu božju najprije u župnu crkvu, a potom i u sinagogu.

○ ŽALOSTAN KRAJ

Poslije propasti prve Jugoslavije čakovečki i medimurski Židovi nadali su se da će ih u Mađarskoj mimoići sudbina kakvu im je namijenio hitlerovski antisemitizam. I kad se već činilo da će im se nada ispuniti, ta je sinagoga iznenada dobila drugu namjenu. Ujutro **26. travnja 1944.** u nju je bilo zatvoreno više stotina Židova svih dobi, zanimanja i kondicije, da bi nakon dva dana - bez hrane i vode izvana - bili odvedeni odatde. Tako je ona postala prva postaja na njihovom putu u logore smrti, za većinu posljednjem, bez povratka.

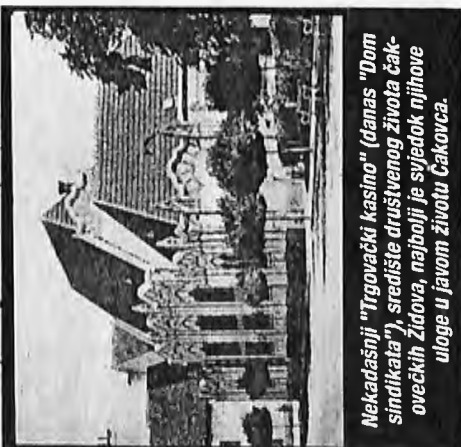
Sinagoga je sljedećih dana bila opljačkana i potom razvuljena. Ostaci njenih zidova bili su dokrajica uništeni najprije od detonacija u blizini i kasnije od urbanističkih zahvata, pa još više nije bilo spasa: **od sinagoge usred Čakovca nije ostao, doslovno, ni kamen na kamenu.** Najprije larmo gdje je stajala od 1836. god., a potom i u sjećanju Čakovčana - čak i onih starijih, a pogotovo onih mlađih.

7° Od geta do središta grada

U današnjem Čakovcu ne može se više prepoznati, čak niti točno odrediti, dio tadašnjeg trgovišta na kojemu se smjestilo onih nekoliko prvih židovskih pojedinaца i obitelji za koje posredno zaključujemo da su bili tu već prije 1795. godine. Prema srednjovjekovnim običajima i propisima, koji su se ponegdje održali i do XX. stoljeća, kao došijacima, građanima drugog reda i druge vjere, vjerojatno nije bilo dopušteno boraviti među domaćim građanima u mjestu. Ono se tada sastojalo zapravo samo od današnje glavne ulice, od ulaza u utvrdnu prema istoku, ispred samostana i crkve pa dalje i možda još koje kuće u blizini.

○ I ČAKOVEC JE IMAO GETO

Moglo je biti da su Židovi dobili svoj prostor između južnog ruba naselja i potoka Trnave

Nekadašnji "Trgovački kasino" (danas "Dom sindikata"), središte društvenog života čakovčkih Židova, najbolji je svjedok njihove uloge u javnom životu Čakovca.

kojega danas više nema; odavno je zatvoren u kanal i pokriven današnjom Ulicom Valenta Morandinića. S vremenom su tu formirali ulicu koja nije bez razloga dobila ime "Vuska". Zapravo, to je bio njihov geto, a njegova zatvorenost i strogost još na početku XIX. stoljeća varirala je u skladu s općim prilikama i odnosom vlasti prema njima. Na to ukazuje, među ostalim, i činjenica da je i njihov broj varirao: povećavao se i smanjivao, valjda prema tome kakvi su im uvjeti i prilike života bili određivani.

Već u prvim desetljećima XIX. stoljeća "Vuska vulića" prestala je biti geto u pravom smislu te riječi. Ovisno o svom imovinskom stanju i ugledu - je li ikad igdje bilo prave razlike između toga dvoje? - Židovi su počeli ulaziti u samo središte mjesta i graditi kuće koje još danas čine glavne ulice. S druge strane, i gradska, tada još mjesna ili trgovišna sirotinja ulazila je i u sešljavala se u geto. Ograničenja i diskriminacije više nije bilo pa su se jedni s drugima miješali i nastanjivali se tamo gdje su si svojom poslovnosti izborili mjesto i osigurali opstanak.

○ BROJEVI, BROJEVI...

To se lijepo vidi iz brojčanih podataka. Već 1820. godine bila su u Međimurju 184 Židova; od tih 154 u Čakovcu. Do 1854. godine broj im je porastao na 346 u Čakovcu i 154 u 27 drugih mjestima; ukupan im se broj, dakle, utrostručio i popeo na 500. Četvrt stoljeća kasnije i taj se broj udvostručio: popeo se čak na 1053, što je iznosilo 1,50 posto svega stanovništva Međimurja. Samo u Čakovcu bilo ih je tada 431 duša ili 11,31 posto svih Čakovčana. Sve do kraja Prvog svjetskog rata njihov se broj drži čvrsto iznad tisuću: još 1917. godine bilo ih je 1069, a više od stotinu

DAVIDOVA ZVIJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

ski", "Vajdu", "Čakovečki mlín" i druge, do onih koja su se iz ovog ili onog razloga "ugasila" kao na primjer izvori nafte, ugljenokopi i slična.

Bilo ih je velikih i poznatih trgovaca, tvorničara, graditelja, novčara, ali i ne manje uglednih liječnika, pravnika, profesora, inženjera različitih struka. Kad bi se, iz kronike svekolikog javnog života Čakovca i Međimurja do Drugog svjetskog rata izbrisala s njihova imena i sve ono što treba njima zahvaliti, povijest bi ostala nepopravljivo osiromašena i krivotvorena do neprepoznatljivosti.

Ipak treba reći: nisu svi bili Graneri, Neumann, Hirschlerei, Schlesingeri i njima slična velika i bogata gospoda. Bilo je među njima i mnogo običnih, malih ljudi koji su svoja svakidašnji kruh jeli doslovno u znojju svoga lica. I u posljednjem njihovom popisu bilo je pekara, mesara, brijača, "šostara", "šnaidera", "tjštiera", "šlosera". Tko nije mogao drugo, kuhao je ručkove za "abonente" ili razvažao kiselu vodu po gradu - ali je radio svoj posao savjesno i od njega pošteno, makar i skromno živio.

U tome je bila tajna njihova opstanka među Međimurcima i njihova saživljavanja sa sredinom u koju su došli prije dva stoljeća.

bilo ih je u vojsci.

U vrijeme raspada Austro-Ugarske i ujedinjenja Međimurja u državu Južnih Slavena otvoreno je, a donekle i službeno bila pokrenuta jaka kampanja protiv Židova. Stoga nije čudno što je dio njih otišao odavde pa se njihov broj smanjio i do Drugog svjetskog rata u prosjeku nije bitno prelazio osam stotina osoba.

○ I TVORNIČARI I NADNIČARI

Čime su se bavili? Prema dosadašnjim saznanjima, priče o njihovu dolasku u Čakovec s kapitalom, bogatstvom, ugledom, vezama i moći uspinu su samo priče. Prvi od njih bili su sitni i skromni obrtnici, a čini se da se nisu ustručavali niti nadničariti. Dugo ih nije bilo u popisima poreznih obveznika, a kad su ih poreznici "našli", po visini zaduženja dugo su bili na dnu ljestvice, među najsiromašnijim domaćim ljudima. Zato nema nikakve sumnje da ih je najprije održala, a zatim - neke od njih - dovela do blagostanja i svrstala među najuglednije građane u prvom redu njihova izuzetna marljivost i spremnost da se prihvate svakog posla, zatim neizdovima gotovo neshvatljiva razboritost i promišljenost u korištenju stečenog materijalnog i intelektualnog kapitala te napokon prirodan oprez u komuniciranju i spretnost u kontaktima ne samo onima službenima i poslovnima nego i onima običnima, svakodnevnim i privatnima.

Upravo to ih je poticalo da se počnu baviti trgovinom i da već 1834. godine osnuju prvu čakovčku tvornicu. Bila je to tvornica likera, šampanjica, zestokih pića i ocmica Hochsingera. Za njom su se redala druga poduzeća, od onih koja su se razvila u "Međimursku trikotažu", "Čateks", "Zin-

8 Tragičan i strašan kraj

Puno stoljeće i pol dugačak razvitak židovske zajednice Čakovca i Medimurja išao je gotovo neprekinutom uzlaznom linijom. Od građana drugog, pa i trećeg reda kod dolaska ovamo malo-pomalo postali su ravnopravni sugrađani domaćim ljudima, od kojih ih je bilo teško razlikovati, neki od njih s vremenom su postali ugledni, bogati i utjecajni toliko da su bitno pridonosili razvitku i napretku grada i čitavoga kraja. Kad bi se iz kronike svekolikog javnog i društvenog, ne samo gospodarskog i političkog, nego i kulturnog, sportskog pa i zabavnog, a svakako i humanitarnog života u vremenju do Drugog svjetskog rata izbrisala sva njihova imena i sve ono što treba njima zahvaliti, povijest Čakovca i Medimurja ostala bi nenadoknadivo osiromašena i do neprepoznatljivosti krivotvorena.

○ USPRKOS NADI

A onda je iznenada došao kraj, tragičan i strašan. Iznenada, premda su prilike bile takve da ga se trebalo bojati, čak ga i očekivali. Naime, koliko je god u vrijeme Drugog svjetskog rata Horthyjeva Mađarska, koja je tada držala Medimurje, bila okružena i pod pritiskom fašizma hitlerovskog tipa, relativno je dugo uspijevala izbjeći njegovu izravnu okupaciju i nametanje njegovoga režima. Premda su i njoj bile uvedene mnoge i oštre antisemitske mjere, Židovi su bili pošteđeni od odvođenja u logore i fizičkog uništenja. Ipak ih je bilo dosta koji su od pasivnog čekanja svoje sudbine prešli i na aktivno uključivanje u borbu protiv fašizma.

I kad su se svi već ponadali da će kraj fašizmu i ratu doći prije nego bi holokaust zahvatio i Židove u Mađarskoj, zbilje se ono naišlo. U posljednjim trzajima svoje borbe na život i smrt, Hitlerova je politika i tu dovela na vlast svoje pristaiše, najdosljednije fašiste.

Među prvim svojim potezima oni su krenuli protiv Židova. U rano jutro 26. travnja 1944. pokupili su, te u čakovečku sinagogu i osnovnu školu zatvorili sve medimurske Židove, doslovno sve: više od sedam stotina njih bez obzira na dob, spol, zanimanje, zdravlje i irrovinsko stanje, fizičku i duševnu kondiciju, ne pitajući za njihove krivice i ne gledajući njihove zasluge. (Ovamo su bili dovedeni i Židovi iz Prekmurja.)

Spomen žrtvama holokausta na groblju u Čakovcu:

○ STRAHOTE HOLOKAUSTA

Nakon dva dana bez hrane i vode izvana, koji su neke već dokraja iscrpili, svi su bili odvedeni u Nagykanizsu, odakle su nastavili mjesec dana dug put do Auschwitza. One koji su preživjeli strahote putovanja u zatvorenim vagonima za stoku već je na ulazu u logor dočekalo selektiranje: jedni ravno u plinske komore, drugi u barake u kojima je opet vrebala smrt od iscrpljenosti, glada, bolesti, injekcije, noža ili metka. Vrebal je ne uzalud: među tisućama i milijunima drugih Židova iz čitave Europe više od pet stotina njih iz Medimurja riješilo se nezasiženih logorskih muka i progone, njezinih patnji po nepoznatim grobištima, skupnim jamama i pećima te i drugih tvornica smrti.

Ni njihova imovina nije bila pošteđena. Pokretne su im stvari bile popisane pa razvučene ili jednostavno uništene. Vlasništvo nad nekretninama bilo je na brzinu, ali usprkos rainoj "gužvi" uredno i pedantno u službenim knjigama prenijeto na mađarske državne organe i ustanove.

Ni oni koji više nisu bili Židovi također nisu bili pušteni na miru. Nešto kasnije od onih "pravih" došli su na red "polužidovi", ranije pokršteni, oni iz mješovitih brakova i oni koji su još makar samo malo "mirisali" na nearijevstvo. Zbog kraja rata njihova je sudbina ipak bila nešto malo blaža.

○ A POTOM?

Tek nešto preko dvadesetak posto čačkovečkih i medimurskih Židova uspjelo je preživjeti holokaust - u kakvom fizičkom i duševnom stanju, ne treba spominjati. Kad su se vratili - ali nisu svi to učinili -, našli su se opet u teškoj situaciji. Dočekao ih je s jedne

DAVIDOVA ZVJEZDA U ČAKOVCU

Vladimir Kapun • Dr. Đorđe Pal

strane dug i mučan posao traženja i vraćanja onoga što se negdje moglo naći i vratiti, a s druge strane novo društveno i državno uređenje kojemu se relativno malo njih prilagodilo. Zato nije bilo čudno što ih je većina iskoristila priliku i prihvatila mogućnost za iseljenje u Izrael - zemlju i državu koje je njihov narod stoljećima i tisućljećima sanjao, priješkivao i očekivao. Ali i taj njihov odlazak bio je bolan i pod teškim uvjetima, sličan biblijskim epizodama njihove povijesti. Iza njih je ostala sažno uspomena na međimurske sugrađane židovske vjere i narodnosti, dio čakovečkoga groblja i na njemu skroman spomenik žrtvama holokausta.

Tako je nekad velika, ugledna i utjecajna židovska zajednica u Čakovcu u drugu polovicu dvadesetog stoljeća ušla doslovno desetkovana, ali se ipak održala kao Židovska općina. Budući da neumoljivo vrijeme i dalje od nje ubire svoj "porez" na različite načine, njezino se članstvo dosad svelo samo na simboličan broj ljudi. Zato je bilo opravdano ovih dana postaviti spomen-obilježje na mjestu nekadašnje njihove sinagoge kao trajan znak njihove nazočnosti ovdje.

(Kraj)